

**Theologiae Moralis Super Decalogum Seu Decem Dei
Praecepta Pars ...**

Tractatus IV. Præliminaris. Ad Præcepta Secundæ Tabulæ De Justitia, &
Restitutione in communi

Sporer, Patricius

Salisburgi, 1713

Sectio I. Quis, & quinam restituere obligentur, ubi de causis cooperantibus
ad damnum.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59506)

222 *Tract. IV. Pralim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. III.*
radice, scilicet injustæ acceptionis, vel damnificationis, quoad generalia ibidem requirenda: singulis autem singulis contractibus propria, non possunt una Sectione summarie comprehendi, sed pendet ex materia propria de Contractibus in genere, et specie, DEO volente tradenda Tractatu sexto in finem Decalogi.

CAPUT III.

De

Aliis restitutionis circumstantiis. Quis, Cui, Quando, Ubi restituendum?

SECTIO I.

Quis, & Quinam restituere obligentur? Ubi de causis cooperantibus ad damnum injustum.

SUMMARIUM.

3. Præter damni iniusti executores, ad restitutionem etiam obligantur ejus concausæ:
4. Omnes scilicet scienter, deliberatè, & voluntariè,
5. Cooperantes efficaciter ad injustum damnum proximi.
6. Reipsa secutum.
7. Et si aliàs etiam illud sine eorù cooperatione secutum fuisset.
9. Mandans, se Mandatum suum ante damni executionem revocet, & illa revocatio ad notitiam Mandatarii pervenerit, liber est ab onere restitutionis.

11. Scilicet

Secl. I. De cooperantibus ad damnificationem. 223

11. Secus si illa revocatio ante damni executionem ad notitiam Mandatarii non pervenerit.
12. Si vero mandatarius excedat mandatum in damno inferendo, is, non mandans, excessum illum compensare tenetur.
13. Usque ad n. An mandans, sicque obligatus, censearis, si alium in tui gratiam tertio damnum inferre jam paratum non prohibeas, cum facile posses?
14. Consulens saepe solus obligatur ad compensandum totum damnum, uti saepe sunt Consiliarii Principum, Advocati, Jurisperiti, Confessarii &c.
15. Qualis culpa requiratur, ut quis ad restitutionem obligetur ex malo consilio?
16. Licet mandans revocato mandato, non tamen consulens revocato consilio liberatur a restitutione, damno secuto.
17. Oppositum tamen est etiam probabile.
18. Usque ad n. 28. Ad quid obligeris, si alium jam resolutum & determinatum, sive ex se, sive ex aliorum consilio, tu etiam tuo consilio vel hortatu magis confirmes ad damnum alterius?
19. Contentiens in damnum alteri inferendum quidem semper peccat, consensu etiam inefficaci.
20. Ut tamen ad restitutionem obligetur, debet esse consentiens consensu efficaci dependentia, ita ut damnum inferendum, vel illud inferens ab eo dependeat.
21. Usque ad n. 36. Ad quid, & qualiter obligentur, qui suo voto, vel suffragio fuerunt causa damni?
22. Palpo quis dicatur, & qualiter obligetur?
23. Usque ad n. 40. Ad quid, & qualiter obligetur Receptor seu recipiens, custodiens, defendens &c. damnificantes fures &c.
24. Quis dicatur causa participans?
25. Usque ad 45. A peccato & restitutione excusatur, qui metu mortis v. g. furi prabet claves, instrumenta &c. milites, & praedones &c. jubat in asportandis pradis, abigendo vaccas &c.
26. Usque ad n. 50, Murus, non obstans, non manifestans.

tripliciter obligari possunt ad impediendum damnum alterius.

50. Soli ex justitia obligati impedire, & non impedire damnum alterius, obligantur ad damni compensationem.
51. Non verò obligati impedire ex Charitate tantum.
52. Etiam si ex vindicta, odio &c. erga alterum, damnum ei non impediatur.
53. Vel etiam pecuniam accipias à fure, & g. ne clamor impediatur, manifestes &c.
54. Secus, si accepto pretio, tua promissione tacendi fieri animosiores reddas.
56. Qualis debeat esse culpa. gravis, an levis, ut obligati ex justitia impedire & non impediens, tenentur compensare damnum à se non impeditum?
57. Usque ad n. 63. Resolvuntur varii casus, de Principe, Magistratu &c. consiliariis, famulis, ancillis, studibus, urbium, agrorum, pagorum &c. Juuvenibus, reis, testibus, & Confessariis &c. non impediendis damna, ubi deberent.
63. Concausa ad damnum alterius ad restitutionem obligatur juxta proportionem influxus & causalitatis damnificando:
64. Ad quid, & qualiter teneatur I. causa totalis totalitate causa.
65. II. Partialis partialitate effectus tantum.
66. III. Partialis partialitate causa tantum.
67. IV. Partialis partialitate causa quidem, totalitate effectus?
68. Resolvitur casus de militantibus in bello injusto.
69. Usque ad n. 74. Quo ordine, qualiter, seu qui prior damnificantibus, vel cooperantibus restituatur?

Profectò restituere tenentur omnes ij, quicunque aliquid proximo debent ex justitia commutativa, juxta quatuor radices restitutionis Cap. precedenti latè explicatas: nimirum ex re accepta

ex injusta acceptione; ex injusta damnificatione; & ex contractu. Sed hîc sermo specialiter est de restitutione ex dilecto tantum formali injustæ acceptionis, vel damnificationis in quibuscunque bonis proximi, vitæ, famæ, fortunæ: neque hîc dubium esse potest, teneri restituere quemcunque, qui causa principalis, & immediatè executiva damni injustè illati fuit; neque de hoc aliquid speciale dicendum superest: sed multum per omnem modum de causis cooperantibus ad injustam damnificationem proximi, quænam, qualiter, quo ordine restituere teneantur? Ut res tota adæquatè sub aspectum ponatur, sit benè pinguis

ASSERTIO I.

Restituere obligantur omnes voluntate deliberata, & efficaciter cooperantes ad injustum damnium proximi re ipsa inde secutum, etiamsi alias sine eorum aliquorum cooperatione secutum fuisset: Nec solum positive cooperantes (jussio, consilium, consensus, palpo, recursus, participans) sed etiam negative tantum seu non impediens (mutus, non obtans, non manifestans) quando ex justitia tenebatur impedire: Idque secundum proportionem influxus, seu causalitatis totalis, vel partialis in damnificationem: Et ordine proportionato causalitati, vel cooperationi suæ: prius nimirum priores, & principales: Utpote, primo loco possidens aliquid ex injusta damnificatione: Secundo loco mandans: Tertio loco exequens: Quarto loco alia causa secundaria, cooperantes proportionem cooperationis, &

226 *Traët. IV. Prælim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. III.*
causalitatis suæ. Tota quidem communis, sed b
tè patens Assertio amplâ indiget explicatione.

§, I.

Restituere tenentur omnes voluntate delib
sata efficaci, efficaciter cooperantes &c.

3 **C**ertum nimis apud omnes. Sumitur ex
ad Rom. I. v. 32. *Qui talia agunt digni*
sunt morte: & non solum qui ea faciunt, sed etiam
qui consentiunt facientibus. Unde est illa verissima
maxima *c. Votum q. I. Facientem & consentientem*
par pena constringit. Atqui omnes positivè, vel neg
gativè cooperantes, præcipiens, consulens, aliq
vans, non impediens, cum teneretur ex iustitia
consentiunt cum eo, qui quomodolibet proximo
damnificat, consequenter easdem pœnas, & obli
gationes participat: ergo non solum causa præci
palis, sive immediatè executiva, sed etiam omnes
causæ cooperantes ad injustam damnificationem
proximi, sicuti participant in peccato contra iustitiam,
ita etiam participare debent in pœna, & obligati
gatione restitutionis. *Ratio autem manifesta est.*
Quia quicumque est causa damni injustè illati, tenetur
ad restitutionem: nam, qui causam damni illati
damnum dedisse censetur, ut dicitur *c. ult. de iniuriis*
atque omnis positivè, vel negativè cooperans in
actionem injustam, & damnificationem proximi
eo ipso est causa, saltem partialis, damni injustè
illati: ergo tenetur ad restitutionem. Ur autem
eam obligationem restituendi contrahant ejusmodi
cooperantes, in terminis Assertionis requiritur
sint.

Seç. I. De cooperantibus ad damnificationem. 227

I. Cooperantes voluntate deliberata, & efficaci. 4

Nam imprimis, si omninò involuntariè, ex ignorantia, inadvertentiâ, vehementissima passione auferente voluntarium, & generaliter præter omnem intentionem quis cooperetur ad damnum alterius, tunc sicut cessat delictum, sic cessabit obligatio restituendi, ex re accepta, nisi quid adhuc existat, vel cooperans inde ditior factus esset. Deinde requiritur voluntas, seu consensus efficax expressus, vel interpretativus in damnum tertii. Non sufficit voluntas, vel consensus inefficax tantùm, seu simplex complacèntia in damnum alterius: talis enim non exit in opus externum: cooperatio autem ad damnificationem tertii, debet exire in opus externum, & damnũ inferre per actionem externam injustam, ut ex dictis *Affert. 1. §. 4.* constat. Et hinc consequenter,

II. Cooperantes efficaciter: requiritur nimirũ, ut ea cooperatio, jussio, consilium, consensus &c. sint veræ causæ influentes in injustum damnum tertii, ita ut ex tali jussione, consilio, consensu alter vere moveatur ad inferendum damnum, & sine iis non fieret damnum tertii. Quando ergo ejusmodi actiones nullo modo influerent in damnum tertii, eò quòd alterum ad nihil moveant, sed alter sine iis, & independenter ab iis jam erat determinatus, & resolutus inferre damnum alteri tertio, adeoq; sine illa cooperatione, jussione, consilio &c. adhuc æquè fieret damnum tertio, tunc ex parte sic cooperantis nulla nascetur obligatio restituendi. *Ratio est:* Quia tota radix obligationis restituendi est causa damni injustè illati: atqui in proposito, illa cooperatio, jussio, con-

filium, consensus, si iis nihil motus est damnificandi ad damnum inferendum, sed sine iis jam resolutus & determinatus inferre, æquè damnum intulisset, non est causa damni injustè illati, sed habet se merè per accidens, ut quid tunc concomitans injusti proximi damnificationem: ergo licèt talis cooperans, mandans, suadens &c. peccaverit contra iustitiam quoad affectum internum, non tamen quoad effectum ipsum, & conlequenter quoque immunis erit quoad obligationem restituendi.

6 III. *Ad injustum damnum proximi re ipsa secutum.* Quantumvis enim voluntariè, & efficaciter damnum intentatum sit, si tamen re ipsa secutum non sit: ut si Dominus famulo præcipiat hominem occidere, spoliare domum, vel segetem incendere &c. ille autem mandatum, quacunquè ex causa executus non sit, quantumvis talis peccaverit contra iustitiam in affectu, non tamen in effectu, ut patet ideòque ad nullam restitutionem obligabitur. Ita autem satis probabilis videtur sententia communis Antiquorum, D. Thomæ 2. 2. q. 26. a. 7. *Soti Novar. Sylvest. Alexsis, Gabrielis, Angeli,* aliorum eum Laym. l. 3. tr. 2. c. 5. a. n. 5. Cooperantes ad hoc ut contrahant obligationem restituendi, debere ita concurrere, & influere ad damnificationem injustam, ut sine illis damnificatio injusta aliter non fieret, v. g. iussione, vel consilio, ita movens causam immediatam damnificantem, ut aliter non moveretur ad damnificandum, eò, quòd tantum propriè videatur esse causa damnificationis. Nihilominus dicimus nos.

IV. *Et si alias sine eorum cooperatione damnum secutum fuisset.* Verior est omninò hæc opposita Sententia communior, maxime RR. *Cajetani, Soti, Petri Nav.* & aliorum, quorum aliqui, *Molina Tr. 2. tom. 3. de restit. disp. 736. Less. l. 2. c. 13. dub. 2. n. 2. Vasq. de restitut. c. 9. §. 1. n. 3. Lugo disp. 19. sect. 1.* nimirum ad contrahendam obligationem restituendi sufficere volunt, quòd causa cooperans sua jussione, consilio, auxilio &c. de facto reverà concurrat, & influat ad injustam damnificationem, etsi etiam sine illa damnum fieret: utpote de facto reverà movendo, vel adjuvando causam immediatè damnificantem, etsi illa defacto etiam moveatur, vel adjuvetur sufficienter aliunde, ut sine illa altera cooperatione adhuc damnum inferretur, aut illatum fuisset. *Ratio est.* Quia ad contrahendam obligationem restituendi, sufficit reverà, & defacto esse causam voluntariam damni injusti illati: atqui in moralibus nihil vetat, plures esse causas adæquatè moventes ad eundem effectum, ita ut sine qualibet earum adhuc effectus fieret: ut si plures baptizent eundem infantem: plures Sacerdotes consecrent eandem Hostiam, prout fieri potest in Ordinatione Sacerdotum: sic in proposito plures causæ cooperantes, jussione, consilio, vel auxilio adæquatè poterunt concurrere, & movere damnificantem, ita ut sine qualibet earum adhuc moveretur ad damnificandum, & adhuc damnum sequeretur. Quo casu sanè causæ cooperantes omnes necessario contrahent obligationem restituendi, neq; enim est major ratio, cur una potiùs, quàm altera; nam

qualibet se excusare posset: etsi ego non concu-
 rrissem, iussissem, suavissem &c. adhuc damnum fuit
 se secutum: ergo omnes incurrunt obligationem
 restituendi: ergo ut causa cooperans contrahat ob-
 ligationem restituendi, sufficit, quod defacto con-
 currat efficaciter ad damnum: licet etiam alius
 aliis de facto concurrentibus, damnum sequeretur.
 Id verò apud omnes in confesso esse debet, causas
 injustum damnum cooperantes ab obligatione res-
 titutionis minimè absolvi, ex eo, quod ipsis non
 concurrentibus, alij tamen sine dubio concurrissent.
 & sic sine ipsorum cooperatione nihilominus dan-
 num illatum fuisset, ut in simili sæpius notum est.
 Ex eo enim, quod alij injustè fecissent aliquid agendo
 non justificaris tu agendo idem: alioquin tu
 non peccaret, ex eo, quod certo sciret, se non au-
 rere, alios tamen furaturos. Et Usurarius iuste ex-
 geret usuras, ex eo, quod sciat alios usuras exete-
 re. Et hæreticus damnandus non esset, ex eo,
 quod Christus in Scriptura dixerit, oportet hæreticos
 esse &c. Dictum denique: *Nec tantum cooperantes
 positives, sed etiam negativè: causæ cooperantes
 ad injustam damnificationem proximi communiter
 enumerantur novem. Sex priores sunt positivæ,
 tres reliquæ negativè tantum cooperantes, his ve-
 ribus comprehensæ, & mox ordine explicandæ.*

*Fussio, Consilium. Consensus, Palpo, Recursus,
 Participans, Mutus, non obstans, non man-
 stans.*

Jussio, Mandatum, Jubens, Mandans.

Prima persona, & causa cooperans ad injustam
proximi damnificationem, est sine dubio obli-
gata ad restitutionem damni re ipsa secuti, v. g. ju-
bens, vel mandans alium alterum occidere, spolia-
re, vel quomodolibet damnificare. Circa quam
non leves difficultates expediendæ sunt.

I. Mandans, seu præcipiens, si mandatum su-
um ante executionem verbò, scriptò, vel nuntiò
retractet, vel revocet, dummodo revocatio ad no-
ticiam mandatarii pervenerit, liber est ab obligatio-
ne restituendi. sicut & ab aliis pœuis externis, esto
mandatarius nihilominus damnum inferat, Com-
munis DD. cum *Molina tr. 2. tom. 3. parte poster.*
disp. 731. Ratio patet: Quia revocatò manda-
tò, cessat tota causalitas, cooperatio, & influxus
mandantis in damnum, ita ut causa exequens, co-
gnita revocatione, non possit censerì amplius ope-
rari ex mandato, vel autoritate præcipientis: & si
damnum nihilominus sequatur, non sequitur, am-
plius vi præcedentis mandati jam revocati, sed ex
mera propria, libera malitia mandatarij: ergo man-
dans tunc non tenetur amplius ad restitutionem.
Tenetur tamen tunc mandans ex charitate præ-
monere damnificandum, ut sibi caveat, si utiliter,
& sine suo gravi incommodo facile possit: charitas
enim obligat ad avertendum grave damnum proxi-
mi, idque maximè, si tu ipse aliquo modo occasio

ejus damni fuisti: non tamen obligat cum gran proprio incommodo.

IO *Hinc resolves casum.* Ego, promissis centum aureis, tibi præcepi, ut inimicum meum occideres: mox pœnitentiâ ductus mitto ad te litteras diserte significans, ut omninò ab homicidio abstineas: tu vero nequam, ut promissio præmiò potiaris, fingis te non recepisse litteras, sicque adhuc inimicum meum occidis. Erone ego obnoxius restitutioni & irregularitati? Resp. Nequaquam. Quia sic tu non potuisti occidere ex mandato meo, quod iam seriò revocatum scivisti, sed occidisti ex mero tuo arbitrio: consequenter solus restitutioni, & irregularitati obnoxius eris. Et insuper non poteris iure exigere, vel acquirere mercedem illam, cum scias pactum à me esse rescissum: & adhuc insuper obligaberis ad resarciendum mihi, quidquid damni ex tali homicidio tuo, mihi fortè imputato, obvenit. Ita ex communi Lugo *tom. 1. de justit. disp. 19. Sect. 2. §. 1. n. 24. Tamb. lib. 8. tract. 4. c. 2. §. 1. n. 6.*

II. Quòd si facta à mandante revocatio mandati ante executionem ad notitiam mandatarij non pervenerit, isque exequatur, & damnum inferat, jam mandans manebit obligatus ad restitutionem: quia non obstante sua revocatione, adhuc vi sui iniqui mandati damnum efficaciter secutum est. Quòd si verò revocatio mandati mandatario quidem innotuata fuit, is tamen vel non credens seriam esse revocationem, aut inculpabiliter oblitus, postea nihilominus exequatur, in rigore loquendo, mandans adhuc

adhuc manet obligatus ad restitutionem ; reverà enim adhuc mandatum est causa principalis illius damni : mandatarius enim reverà adhuc movetur vi præcedentis mandati ad inferendum damnum ; habet enim quasi duplex motivum, scilicet mandatum præcedens, quod verum est ; & perseverentiã mandati, quæ falsa est : ad obligationem autem restituendi sufficit, quòd mandatum sit causa saltem partialis damni inferendi, quod etiam in aliis patebit, ut benè probat *Lugo cit.*

At, quid si quidem vellem, sed non valeam amplius revocare mandatum meum tibi datum de damno inferendo alteri ; possum tamen alterum admonere, ut sibi caveat, & spes adest evadendi damnum, teneórne illum admonere ex justitia ? Resp. Te sine dubio obligari. *Ratio est* : Quia teneris facere, quantum potes, ne tuã causã injustè damnum proximo inferatur. Quoad damnum vero, vel periculum proprium, ita distinguendum est. *Primò* : Si ex tua admonitione incursum sis damnum æquale, vel quasi æquale (multò magis, si minus) quàm sit damnum inferendum ex tuo mandato tertio innocenti, adhuc obligari admonere. *Ratio est* : Quia actio injusta mandati tui obligat te ad amovendum damnum ab innocente, cujus injusta causa esses, non obstante proprio æquali, vel quasi æquali periculo tuo, cum in pari causa melior debeat esse conditio innocentis, quàm tua nocentis. Quare si vita Petri tunc periclitetur, tuã vitã : si fama, tuã famã ; si bona temporalia, tuis bonis temporalibus redimenda sunt. Est hæc communis,

& certa doctrina de calumniatore, vel falso teste in iudicio, qui tenetur retractare etiam cum suo æquabili periculo, quando retractatio est profutura, ut videmus in octavo Præcepto. Eadem autem præmissus est ratio in proposito de aliquo iniquè mandante. Quòd si verò ex admonitione tua imminet damnum tibi longè majus, vel altioris ordinis, quam sit damnum proximo ex mandato tuo inferendum tunc excusaberis à præmonendo: quia censeris moraliter non posse præmonere, quæ enim multum difficilia sunt, judicantur moraliter impossibilia. Unde si Petro ex mandato tuo inferendum sit solum damnum in bonis fortunæ, non teneberis tu eum admonere, si ex illa admonitione tua vita, vel fama certò periclitetur. Vide pluribus Lugo *cit. §. 1. n. 31. & Dianam p. 4. tr. 2. de irregularitate resolut. 14.*

- 13 III. Quòd si mandatarius excedat mandatum in damno inferendo: ut si iustus est verberare, & occidat; Si iustus occidere, simul domum incendat, cum tamen sine incendio occidere potuisset: tunc excessum illum non mandans, sed mandatarius exequens compensare tenetur; quippe non ex mandantis mandato, sed exequentis malitiâ secutum.
- Excepit:* Nisi excessus ille, aut ratione actionis periculosa præceptæ quasi necessariò, aut casu, & præter intentionem mandatarii sequatur, ut si iustus graviter lauciare, & occidat; aut iustus occidere Petrum, per errorem occidat Paulum; aut iustus incendere, domum, casu simul occidat, vel comburatur homo &c. tunc enim mandans tenebitur ad

Cap. III. *Sett. 1. De cooperantibus ad damnificationem. 235*
ad compensandum totum damnum : quippe ratione imperii sui efficaciter secutum, juxta communem DD. Sententiam apud cit. Dianam p. 8. tract. 7. resolut. 33. Tamb. cit. n. 3.

At, quid si mandatarius ipse propter executionem mandati mei damnum patiatur v. g. jussu meo occisurus, occidatur ipse; aut ob homicidium, vel furtum ex meo jussu patratum, ad rotam, furcam, vel triremes condemnatur; teneor ne ego ei resarcire damna? Respondeo cum distinctione. Vel enim alter se sponte mihi obtulit, aut sponte, aut liberè acceptavit mandatum meum, & maximè si pretium accepit: & tunc ego mandans ad nihil tenebor: tunc enim ille ultrò periculo se objecit, ideòque nullam à me injuriam passus, in nullo erit resarciendus, (Idemque per occasionem dic de consulente, si enim alteri consului malum facere, unde is consilium secutus, damnum passus est. ad nihilum obligabor: quia liberum fuit consulto tale consilium acceptare, scienti autem, & volenti non fit injuria, & Juristarum scitum est: *consilii non dolosi, nulla obligatio*) Vel alter fuit à me deceptus, vel coactus suscipere mandatum illud damnosum sibi: & tunc utique obligabor ei, quia tunc damnum illius sequitur ex ipsa injuria mea per meam deceptionem, vel coactionem ipsi illatum. Limita tamen: dummodò damnum illud tale sit, quod communiter contingere soleat ex actione precepta: tunc enim indirectè saltem censebitur voluntarium mandanti. Secus, si damnum sequeretur prorsus extraordinariè: ut si jussu meo occisurus alium, in itinere casu
perea,

Pereat, v. g. equo lapsus, à latrone invasus, naufragio &c. tale enim damnum utique minime præsumum, non erit neq; indirectè voluntarium mandans, nec propterea illi sub pæna restitutionis imputandum. Sic cum aliis *Tamb. cit. num. 3.*

¶ IV. Si quis certò sciat alterum paratum ac resolutum esse, seu jam omninò decrevisse in gratiam sui tertio damnum inferre: v. g. inimicum occidere, neque prohibeat, cum facillè possit, tunc ipsum censeris mandantem, & ad restitutionem obligatum foro conscientia, absolutè affirmat *Molina cit. tom. 3. disp. 729. n. 6.* Sed rectiùs distinguit cum *Rebello*, & aliis *Laym. lib. 3. tract. 2. c. 5. n. 2.* Vel enim etiam alter in tui gratiam occisurus v. g. scit te malignum suum propositum cognitum habere, & non contradicere, nec impedire velle, cum facillè possit, & tunc censeris moraliter cooperari ut consentiens, & consequenter obnoxius fies restitutioni. Vel aliter nescit, te suum intentum scire &c. & tunc factò damno, non teneberis ut mandans, cum nullo modo à te motus alter damnum inferat. Sed bene aliquando obligaberis, ut non obstans: si nimirum ex officio, vel justitia obligatus sis damna proximi impedire: ut si damnificaturus sit tuus subditus, filius, servus &c. Denique, si verò solùm ratum habens damnum in sui gratiam, ab alio illatum tertio: ut si in mei omninò ignorantis gratiam, meoq; nomine, putans scilicet mihi rem gratam facere, alius amicus, filius, famulus, damnum inferat tertio, nomine meo occidat, vulneret, spoliet, &c. egoq; factum postea cognitum ratum habeam, & approbem

Sect. 1. De cooperantibus ad damnificationem. 237

bem in foro conscientiae ad nullam obligor restitutionem: nisi quatenus inde ditior fierem furto, rapina &c. Ita contra *Paludanum, Angelum, Sylvest. Navarr. c. 17. n. 133.* rectè docet communis DD. *Molina proximè citatus n. 3. Lessius l. 2. c. 13. dub. 3. n. 13. Valq. de restit. c. 9, §. 1. n. 19. Laym. cit. n. 3. Lugo §. 1.* Ratio est: Quia in nullo cadit obligatio restitutionis ex delicto, nisi is sit causa aliquo modo influens in damnum injustè illatum: sed ratum habens, & approbans tantum damnum ab altero in sui gratiam jam factum, nullo modo est causa influens in damnum; quippe jam præteritum, ad præteritum enim non est potentia, nec actio: ergo quamvis peccet in affectu maligno, non tamen tenetur restituere.

Nec obstat: quòd talis ita habitualiter fuerit dispositus, ut ipse quoque mandasset, vel consulisset, aut consensisset, si interrogatus fuisset: quia dispositio habitualis, sicut nihil ponit in effectu, ita nihil facit ad obligationem restituendi, ad quam requiritur, quòd quis aliquo modo defacto concurrerit efficaciter ad damnum inferendum, & non sufficit, quod si scivisset, concurrisset: ut per se patet.

Regula autem illa *Juris 10. in 6. Ratihabitio-17?* nem retrotrahi, & mandato non est dubium equiparari, locum habet solum in negotiis gestis, ac contractibus plerisque, qui alterius nescientis nomine celebrati subsequenti ratihabitione velut retrotracta confirmantur, perinde ac si mandatum ejus præcessisset: minimè autem habet locum in delictis quoad obligationes naturales maximè, qualis est obligati-

obligatio restituendi ; licet possit etiam habere locum quoad pœnas à Jure, vel Judice secundum præsumptionem fori externi justè infligendas in ratum habentes commissum crimen in gratiam sui. Sic enim speciali Jure Canonico pœna excommunicationis lata in percussores Clericorum, extenditur etiam ad ratum habentes percussorem vel occisionem Clerici in sui gratiam factam ab altero, de quò latius in quinto Præcepto.

§. III.

Consilium, Suasio, Consulens, Suadens.

18 **S**ecunda persona, & causa cooperans ad injustam damnificationem tertii post mandantem meritò est consulens, vel suadens : omnis nimirum, qui aut intellectum alterius rationibus, aut motivis imbuat, dirigit, instigat, urget : aut solum voluntatem movet, & impellit, hortando, rogando, terrendo &c. ad damnum aliquod inferendum tertio : talem contrahere obligationem restitutionis pro damno ex ejusmodi consilio, vel suasione re ipsa secuto, nimis certum est ex ratione universali §. 1. data, consulens enim damnum, est verè causa illius, ut meritò *Aristoteles. 2. Phisicorum textu 27.* consulentem, vel consultorem reducat ad causam efficientem. At specialia rursus notanda sunt.

19 I. Consulens ad damnum inferendum alteri ex suo consilio efficaciter secutum, ut nimirum alius ex illius consilio permotus re ipsa dânnum tertio intulerit, adeò obligatur ad damni illati compensationem, ut sæpè contingat ipsum solum consulentem

tem teneri ad compensationem totius damni secuti; ipse verò exsequens omninò liber, & excusatus sit, utpote Consilarii Principum, Advocati, Jurisperiti, Consilarii &c. quos Princeps, Cuius, confitens, rudes homines, bona fide secuti damnum inferentes, ad nullam restitutionem obligantur, nisi quatenus inde ditiores facti essent, post veritatem cognitam, sed soli consulentes. Ut si quis Jurisperitum præferens suadet alicui damnum inferre, contractum inire, dicens esse justum, executor autem juris imperitus, invincibiliter ignoret esse injustum, is, secuto damno, ob bonam fidem, & à peccato, & à restitutione immunis erit, solo consulente obligato: ut ex communi omnium consensu notant Molina tom. 3. poster. disp. 730. Laym. cit. n. 3. Secus autem est, quando exequens ipse intelligit consilium esse injustum, sicque mala fide damnum inferat: tunc enim is primo loco obligatus manebit, & in ejus defectu primò consultor, vel suafor, juxta dicenda inferiùs.

II. Quoad culpam requisitam ad contrahendam obligationem restituendi damnum ex malo consilio secutum ita distinguendum est. Si consulens talis persona sit, quæ ex officio consulere teneatur, aut ratione status, ac muneris sui eam peritiam profiteatur in ea re, quam suadet, ut Doctor, Consiliarius, Advocatus, Confessarius, Medicus, Chirurgus &c. tunc non tenebitur tantùm, de dolo, & culpa Theologica gravi, sed etiam in Sententia communi ex culpa politica lata, imò & levi, si consilium etiam cedit in ipsius commodum, utpotè, quia
sala

salarium, vel beneficium inde habet: ut patet ex d^o Etisio. *præced. de restitut. ex contractu, vel quasi contractu*: addita sententia mitiori quoad culpam politicam tantum pro foro conscientia. Peccant ergo contra justitiam, & ad damnorum secutorum restitutionem obligantur Theologi, Juristæ, Consiliarii, Confessarii, si per culpam, negligentiam, & ignorantiam crassam malè consulendo causam præbeant damni spiritualis, vel corporalis tam perlonæ consultantis, quàm alterius tertiæ: ut si obligatum restituere, aut volentem injustum contractum inire malè informet. Væ hîc negligentia supina multorum! At verò si consulens talis persona non sit, quæ ratione statûs, vel muneris sui peritiam rei consulendæ profiteatur, non obligatur ex malo consilio, nisi doloso, hoc est, nisi scienter, & fraudulenter alterum ignorantem circumveniat, juxta regulam juris 62. in 6. *Nullus ex consilio, nisi fraudulentum sit obligatur*: & regul. 37. ff. *Consilii non fraudulenti nulla est obligatio*. Quòd omnes intelligunt de consilio liberè dato, ab amico v. g. non ex officio debito. Ratio discriminis est: Quia personæ, quæ peritiam præferunt ex officio, vel munere suo, quâ tamen carent, hoc ipso decipiunt alios suum consilium secutos per simplicitatem: qui autem talem peritiam non præferunt, horum consilium nemo sequitur, nisi prius explorârît, num expediat, nec ne; ut dicitur in Jure Civili *L. 2. in fine ff. mandati*.

21 III. Quamvis mandans, revocato mandato iniquo, salvetur, ut dictum est: consulens tamen ali-

Señ. 1. De cooperantibus ad damnificationem. 245

cui damnum inferre tertio, quamvis ante executionem revocare conatus sit iniquum consilium, damno tamen secuto, non liberatur ab obligatione restituendi, secundum communiorem, ac tutiorem Sententiam DD. Navar. Tollet, Azorii, Gomez. Lessij, Molinae, cit. disp. 731. aliisque cit. Laym. tom. 1. lib. 1. de excommunicatione, tract. 5. p. 2. c. 5. n. 7. Lugonis, & aliorum, ita rectè distinguendum. Quando consilium solum datum est ad sciendam *veritatem*: ut si Doctor consulatur, an aliquis contractus sit illicitus, an talis medicina sit salubris &c.; tunc si datum consilium malum ante executionem revocetur, etsi damno adhuc secuto, liberabitur consulens ab obligatione restituendi; tunc enim operans non potest operari ex consilio, vel autoritate consulentis, quippè, quo revocato ipsemet fatetur se esse deceptum. Quando verò consilium datum est ad sciendam *utilitatem*, eoque moverur quispiam ad damnum injustum inferendum, proposita rei utilitate, commoditate, vel voluptate, ipsi inferenti damnum proventura ex damno alterius, &c. & tunc. in rigore vera est sententia, etiam revocato consilio ante executionem, damno tamen secuto, non liberari consulentem ab obligatione restituendi. *Ratio*, & manifesta disparitas est inter dare mandatum, & dare consilium: quia mandatum præcisè influit propter voluntatem perseverantem mandantis, quo proinde voluntate revocata omninò cessat influere mandatum: ut supra ostensum. At verò consilium non influit ullo modo propter voluntatem perseverantem consulentis

sed propter motivum utilitatis, commoditatis, vel voluptatis à consulente in opere injusto patrando propositum: ut si consulas homicidium ob decorem tibi vindictam; vel abortum ad evadendum infamiam; occultum, & tutum modum furandi &c. Atqui etiam consulens tunc revocet suum consilium, & ab opere patrando rursus dehortetur, nihilominus tamen manet, vel potest manere adhuc à te propositum motivum alterius menti impressum, illiúmque, non obstante tua revocatione, adhuc re ipsa movere ad opus injustum patrandum, & damnum tertio inferendum: quo casu consilium tuum, non obstante tua revocatione, objectivè tamen adhuc movet reverà: neque enim in tua potestate est motivum illud, & quasi motum malignum alterius menti impressum pro tuo arbitrio remove, nisi alter spontè consentire velit. Et sunt motiva illa velut arma, quibus armasti homicidam, vel furem ad inferendum damnum, licet postea petas, & consulas, ne iis malè utatur, si tamen nihilominus utatur, semper tu denominaberis causa damni secuti, quod prius volebas, & prævidebas in causa data, certe prævidere tenebaris fieri posse, ut malignum motivum alteri impressum amplius extorquere non possis, quin eo adhuc motus damnum inferat: ergo damno secuto, non obstante tua revocatione, manebis obligatus ad compensandum damnum secutum.

22 Dixi tamen, & fateor *in rigore* verissimam esse hanc sententiam speculativè. Quia ad praxin tamen, & maximè de post facto, non possum negare

Seçt. I. De cooperantibus ad damnificationem. 243

probabilem esse oppositam sententiam gravium
DD. S. Antonini, Sylvest. Nav. Fillintii, & alio-
rum, quos sequitur Diana p. 2. tract. 16. resolut.
15. & probabilem censet Laym. loc. cit. n. 7. in fi-
ne. Nimirum ejusmodi consulentem, postquam
consilium suum seriò revocavit, & confutavit, ni-
hilque omisit ad dissuadendum, & avertendum ho-
minem ab opere maligno consulto, si is nihilomi-
nus in maligno proposito perseveret, liberari ab o-
nere restitutionis, & damnum postea secutum, ma-
litiæ executoris potiùs, quàm consilio dato tribu-
endum esse: nam talis fecit, quantum potuit ad im-
pediendum damnum. Tenebitur tamen prius, si
absque equali, vel majori damno possit damni-
ficandum monere de damno imminente: idque ex
Charitate secundum omnes: & omninò etiam ex
justitia: cum enim damnum re ipsa sequatur ex suo
dato consilio, quamvis revocato, utique ex justitia
tenebitur illud quibuscunque potest modis amove-
re, vel impedire, ut aliis cis. docet, Lugo eadem
disp. 19. sect. 2. §. 1. De hoc nos iterum specialius
in quinto Præcepto, de consulente homicidium, &
maximè abortum.

IV. Quòd si aliquem jam resolutum, & deter-
minatam, vel ex se, vel ex consilio, vel instinctu a-
liorum, alteri injustum damnum inferre, tu consi-
lio, & hortatu tuo accedente, magis etiam confir-
masti: te non obligari ad restitutionem docet pro-
babilis, & communis Antiquorum Sententia supra
I. N. III. allata. Contra: te etiamnum obligari
docet communior Sententia RR. ibidem N. IV. al-
lata

244 *Tract. IV. Pralim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. III.*
lata. Ego, quoad consulendum, utramq; Sententiam
veram credo sub distinctione, & ratione diversa.
Si enim tu consilio, & hortatu tuo verè efficaciter
movisti, ita ut etiamsi alter ex se, vel aliunde resolu-
tus, vel determinatus fuisset, tamen solo tuo con-
silio, & suasu motus damnum intulisset: & tunc
omninò verum est, te obligari ad restitutionem dam-
ni secuti: quia defacto revera efficaciter causatus
est etiam sine tuo concursu, & consilio damnum
adhuc inferendum fuisset. Ratio data est *ibid.* §. 1.
N. IV, Quòd si verò defacto non ita efficaciter
movisti, quia nimirum solo tuo suasu non permov-
visses alterum, nisi jam aliundè satis motus, & de-
terminatus fuisset: etsi in proposito maligno con-
firmâris, aut etiam impuleris, ut citius, animosius,
aut etiam crudelius damnum inferret: & tunc pro-
babilissimum est, te non obligari ad compensationem
nisi fortè de excessu. Sic *D. Thomas, Nov. alii supra allati.* Ratio est: Quia quando alter ali-
unde adeò jam resolutus, & determinatus erat ad
damnum inferendum, ut non solum absque tuo
consilio intulisset, sed etiam solum tuo suasu motus
non fuisset, tunc reverà non fuisti causa efficax, ut
damnum absolute, & quoad substantiam inferretur,
sed ad summum quoad modum, & qualitatem. Ne-
que referre videtur, quòd hortatu tuo causa fuisset,
ut citius, expeditius, alacrius damnum inferretur,
quia moraliter loquendo, parum, vel nihil interest
ad damnificationem, quòd citius, vel tardius damnum
inferatur, si absque dubio inferendum sit: quemad-
modum, si domus, vel seges inimici mei conflagra-

ret sine ulla spe auxiliis , & ego ex odio flamma ad-
derem, ut citius absumatur , licet peccem , quia ta-
men novum damnum nullum facio quoad substan-
tiam, non obligor ad restitutionem. Ita cum *Less.*
& aliis *Laym. cit.*

Dixi tamen : *Nisi fortè de excessu* : Nam si con-24
silio, vel hortatu tuo, aut etiam jussu causa fuisti, ut
majus damnum inferretur , quam alioquin illatum
fuisset, utique teneberis ad restitutionem, sed *de ex-*
cessu tantum v. g. Si furi per se parato furari cen-
tum, persuasisti furari mille, secuto effectu, contra-
hes obligationem restituendi nongenta tantum : ut
(contra *Adrianum, & Molinam, cit. disp. 736.*
n. 2. volentes te obligare ad restituendum totum)
rectius resolvunt *Navar. Medina, Rebellus,* aliis-
que cit. *Lessius, Laym. l. 3. de justit. tr. 2. c. 5. n.*
5. & Diana p. 3. tract. 5. resolut. 47. Ratio pater:
Quia ad excessum tantum efficaciter movisti, non
ad reliquum , quod alioquin secluso tuo suasu, fa-
ctum fuisset.

Contra verò : Quid si quis resolutus sit majus25
damnum inferre , vel plus furari, licebitne suadere
furari minus , aut minus damnum inferre ; posito,
quod totum damnum , vel malum impedire non
possis ? Certum imprimis est apud omnes, id licere
respectu ejusdem certæ Personæ damnificandæ : ut
si fur determinatus sit furari Petro centum , aut oc-
cidere ipsum , si à proposito amoveri omninò non
possit, licitè suadebis , rogabis, imò etiam juvabis
furari quinquaginta tantum, aut solùm benè verbe-
rare, absque omni onere restituendi : quia directè

Q3 non

246 *Tract. IV. Prelim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. III.*
non concurris ad damnum inferendum, sed potius
præcisè ad gravius damnum impediendum, adeo
que utiliter rem alterius gessisti etiam laude, &
præmio dignus.

26 At verò respectu diversarum personarum certum
ita distinguendum est. Quòd si fur v. g. jam
paratus furari cogitavit de utraque persona, Petro
v. g. & Paulo, & utrique volebat furari, vel ambigebat,
cuiam potiùs furetur: licitè rursùs potest
consulere, ut potiùs furetur Petro ditiori, quam
Paulo egentiori, saltè ut illi potiùs furetur minus
quam huic plus. *Ratio est*: quia directè non
operaris ad damnum inferendum Petro, sed solum
furi explicas veritatem aliquam certam & utilem,
nimirum minus peccatum esse furari à ditiore, præ-
sertim minus, quam ab egentiore plus: Petrus tu-
teim ditior licet habeat jus retinendi rem suam, non
tamen habet jus cogendi te, ut non explices proxi-
mo veritatem utilem: idèòque jure, & rationabi-
liter non potest esse invitus contra te ita consulere
tem: nec consequenter incurres obligationem res-
tituendi.

27 At verò, si fur jam resolutus sit furari plus ab ali-
quo, nihil cogitans de aliis, illicitum erit, & res-
titutioni obnoxium suadere ei, ut furetur minus
alio, de quo ipse nihil cogitabat, aut si cogitabat, ta-
men furari volebat. *Ratio iterum est*: Quia licet
ille alius Paulus v. g. non habeat jus, ne tu furi ex-
plices veritatem illam utilem, & honestam (scilicet
minus esse peccatum furari minus à divite, quam
plus ab egentiore) habet tamen jus, ut tu positivè

& directè non adjuves ad damnum inferendum ei, v. g. furi scalas præbendo, januam aperiendo &c. atqui in proposito, si furi volenti plus furari à Petro persuadeas furari minùs à Paulo ditioire, de quo tamen ille nihil cogitabat, vel furari ipsi nolebat, potestivè, & directè cooperaris ad furtum illi inferendum, ac morali æstimatione tantundem, imò plus facis, ac si furi januam Petri ad furandum aperires, dum ad furtum designas illum, de quo fur ille nihil cogitabat; ergo veram injuriam inferens restitutioni obnoxius fies. Ita (contra aliorum varios loquendi modos satis obscuros) ex communiori doctent Vasq. *Opusculo de restit. c. 9. §. 1. Lugo disp. 19. señ. 2. §. 2. n. 47.* Generaliter autem, quomodo volenti committere peccatum majus, liceat suadere, vel inducere ad peccatum minus, videbimus in materia de scandalo.

§. IV.

Consensus & consentiens.

Tertia persona, & causa cooperans ad injustam²⁸ damnificationem alterius consulenti valde affinis, est *consentiens* in damnum alteri inferendum utique semper peccans saltem contra Charitatem, cum omnis deliberatus consensus in malum, malus sit. At verò, ut peccet etiam contra justitiam, & onus restitutionis contrahat, debet esse consentiens consensu efficaci dependentiæ. *Explico.* 29

I. *Consentiens enim consensu inefficaci, & simplicis complacentiæ tantum; ut si videns alios furantes, à te minimè dependentes, complaceas, arrideas*

annuas, v. g. dicendo : facite, quod placet, per me non scietur ; talis namque licet peccet contra iustitiam in affectu (quod ipsum solum est contra Charitatem) non tamen in effectu : quia non influit in damnum, quippè à suo consensu omninò independentens ; consequenter non tenebitur ad aliquam restitutionem secuti damni, ut consentiens, nisi aliquando ut non obstands, quando scilicet ex iustitia teneretur impedire damnum alterius. Excipitur tamen per omnem modum, nisi ita consentias in damnum alteri inferendum v. g. homicidium, ut tuo nomine, & in tui gratiam patrandum ab altero aliàs minimè patraturò : tunc enim æquiparaberis mandanti, & ut vera causa moralis damni secuti ad restitutionem obligaberis; juxta omnia dicta §. 2.

De mandante. Universaliter ergo debet esse

- 30 II. *Consentiens consensu efficaci dependentia: utpote suffragio decisivo, aut tali consensu, à quo damnum inferendum, ipsèque inferens omninò depèdet, ita ut is vel non posset, vel non vellet damnum inferre alteri, nisi ille consentiret, vel suffragaretur.* Talis consentiens injustam damnificationem alterius, & cum cæteris cooperantibus ad restitutionem obligabitur. Et potest esse vel consentiens totalis, ut Superior, Dominus, Pater consentiens in damnum inferendum à subdito, servo, filio : & tunc liquidò tenebitur ad restitutionem totius damni in solidum. Vel consentiens partialis, ut Consiliarius, Consultor, Senator, Vocalis in Consilio, Senatu, Capitulo, Electionibus, consentiens suo voto, vel suffragio in damnum inferendum, in-

justas exactiones, indignas electiones &c. & tunc ita distinguendum est.

III. Quando ad aliquam causam decidendam requiruntur vota, seu suffragia omnium, tunc omnes tenebuntur ad compensationem damni ex suo consensu, & voto suo iniquo secuti: quia nimirum omnes dederunt causam damni secuti. Quando verò non requiruntur suffragia omnium, sed sufficientia majora, seu suffragia majoris patris: postquam jam completus est sufficiens numerus suffragiorum à cæteris superioribus ad damnum inferendum, ut licet tu suffragium tuum neges, vel oppositum censeas, nihil tamen effecturus sis, neque damnum impediturus, peccabis quidem contra justitiam simile suffragium ferendo, & tuum votum addendo; attamen ad compensationem damni secuti non teneberis, juxta communem *DD. Nav. Molin. Vasq. Laym. cit. n. 6.* ac aliorum *supra relat.* Ratio est; Quia tunc tu non fuisti causa damni, cum ante tuam suffragationem, votationem, sufficiens, & efficax causa damni jam posita fuerit. Secus dicendum, quando tu. aut prior, aut inter priores suffragium iniquum dedisses: tunc enim una cum aliis causa efficiens damni secuti fuisses, & consequenter restitutioni obnoxius, nihil obstante, quòd tamen tu non suffragatus fuisses, nihilominus per reliquos eadem sententia lata, & damnum secutum fuisset, ut meritò notat *Molina cit. disp. 732. n. 3.* Aut, si speres te, etsi posteriorem, contradicendo authoritate, vel gratiâ aliis persuadere posse, ut iniquam sententiam mutant: tunc enim ex officio ad

250 *Tract. IV. Prelim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. III.*
id obligaberis: alioquin si dissimules, teneberis de
damno secuto, si ut *non consentiens*, certe ut *mutus*,
seu *non obstant* damno inferendo, cum tamen effi-
caciter obstare posses, ut supponimus, & ex utro-
que *Navar.*, rectè notat *Laym. cit.*

32 IV. At, quid dicendum in dubio de prioritate
suffragiorum? E.g. In Concilio viginti suffragato-
rum secretis suffragiis decretum fuit injustum tri-
butum populo imponendum, injusta multa, vel
simile quid: suffecissent tota suffragia majora, ni-
mirum undecim, at fuerunt quindecim. Jam omnes
hi dubitant (& tu etiam unus ex illis dubitas) an
suffragium suum fuerit ex primis undecim, adeoque
an ad restitutionem teneantur? Nam omnes con-
tra justitiam peccasse rei injustæ consentiendo, pe-
lam est; ut notat *Lessius lib. 2. c. 13. dub. 3. n. 22*
& 23.

33 *Prima* sententia affirmat omnes ad restituti-
onem in solidum teneri: quia omnes conflant in
nam causam adæquatam totius damni injusti; sicut
si decem trahunt navim, et si novem, vel octo
etiam traherent, tamen omnes trahunt: ita in pro-
posito. Sic *Merolla* apud *Tamb. lib. 1. Decal. c. 3.*
de Conscientia §. 7. v. suffragium.

34 *Secunda* Sententia absolutè negat ullum teneri.
Quia singuli sunt in possessione certa suæ pecuniæ,
vel facultatum, quâ non possunt spoliari per solum
dubium, nisi obligatio sit luce meridiana clarior. Ita
Rebellus, Sayrus, Henriq. Granado, Diana, alij apud
Lugo mox citandi. Utraque Sententia non impro-
babilis.

Sect. 1. De cooperantibus ad damnificationem. 251

Tertia. Sententia probabilior, & melior obligat, quidem omnes; at non ad damnum totum in solidum, sed solum ad partem pro rata dubii. Sic cum aliis congestis Molina *disp. 736. n. 6.* Lugo *disp. 19. sect. 1. n. 22.* Ratio est: quia cum damnum illatum certum sit, & omnes dubitent, an ipsi sint causa efficax illius damni, certe omnibus collective, sumptis incumbit certa obligatio restitutionis: non quidem singulis in solidum, cum nullus de se certus sit, se damnum efficaciter causasse: ergo singulis pro rata parte. Alias rationes, aliæque pulchra videre potes apud eosdem *Mol. & eundem Lugo loc. cit. & rursus ibidem sect. 2. §. 3. & 5.*

§. V.

Palpo.

Quarta Persona & causa cooperans ad injustam damnificationem proximi dicitur *Palpo*, palpans vel palpator: & est is, qui adulando, & laudando, vel commemorando hominis nobilitatem, excellentiam, vires &c. vel exaggerando acceptam contumeliam, dedecus, contemptum minimè inferendum &c. aut contra irridendo, vituperando, exprobrando alterius ignaviam, vecordiam, pusillanimitatem &c. atque ita alterum efficaciter incitat, & promovet ad actionem injustam, vindictam, vel quodvis damnum inferendum tertio, ita ut alter sine tali palpatione damnum non intulisset, Talis tanquam vera causa actionis injustæ sine dubio peccat contra justitiam, & contrahit obligationem restituendi pro damno secuto, sicut quælibet alia causa
posi-

252 *Traët. IV. Prelim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. III.*
positivè & efficaciter cooperans ad damnum alterius. At vix apparet quomodo taliter palpans in modo cooperandi differat à consulente, vel suadente; eadem enim est ratio utriusque, ideoque dicta §. *preced.* per omnia etiam sunt applicanda palpanti, nec speciale aliud addendum superest.

§. VI.

Rekursus.

37 **Q**uinta Persona, & causa cooperans ad injustam damnificationem proximi est *Recipiens*, seu recursum præbens, custodiens, defendens damnificantes, in ordine ad damnum injustum inferendum, aut illatum non compensandum; si ratione illius recursus, vel receptionis reverà damnum sequatur aliàs non secuturum: talis omnium consensu ad restitutionem obligatur, tanquam positivè cooperans ad damnum illatum, & non compensatum. Uti sunt. 1. Advocatus, & quivis alius causæ manifestè injustæ patrociniū apertè, vel occultè suscipiens. 2. Caupones, vel alii, qui filios familias contra parentum voluntatem domo excipientes ad prodigendas pecunias à parente profectitias computationibus, lusibus &c. ut benè probat Molina, *disp.* 733. Receptor furis quatenus formaliter fur est, vel detentor rei alienæ, videlicet ex expressa, vel tacita intentione, ac in ordine ad commodius, vel securius furandum, vel res furtivas deponendas, vel detinendas. 4. Item ipsam rem furtivam recipiens celandi causâ, hi enim furti crimen committere censentur, & etiam in foro externo eadem

penâ
§. Ne
cepra
Qu
emun
sunt:
furan
Di
est:
vel fu
tatio
vel ta
secur
juste
com
dum
ratio
mili
dam
com
mod
com
aut c
tur,
enim
nullu
sic r
de re
ter ta
vel c
mun

pœnâ digni judicantur, juxta Regulam Juris L. 3. §. Non tantum ff. de incendio: Ubi dicitur: Receptatores non minùs delinquunt, quàm aggressores. Quod notent, qui scienter rem furtivam à fure emunt, & servant, verè enim receptatores furis sunt: idque maximè, si exinde fures ad deinceps furandum magis animentur.

Dixi autem notanter: *Quatenus formaliter fur* 38
est: Nam adverte benè. I. Non semper, si latro vel fur ad te divertat, statim eris receptator, & restitutioni obnoxius, sed si ita divertat, ut tu expresse, vel tacitè promittas ei recursum præbere, unde ipse securus de receptione, furatur, damna infert, vel injustè ablata reponit. Similiter, si post factum commissum, furem domo recipias, & occultes, dum eum lictores persequuntur ad judicium, si eatione fiat, ut furi spes præbeatur impofterum similis recursus, quo confusus, tunc evadens rursus damna inferat, eris receptator & ad damna illata compensanda obligatus. Non item, si seclusa ejusmodi spe impofterum, solùm pro tunc recipias ex commiseratione ut hominem, vel forte amicum, aut consanguineum tuum &c. ne capiatur, infametur, & pœnam præsertim capitalem luat: tunc enim (nisi obstat justum mandatum Magistratûs) nullum crimen committis, nec ulli injuriam inferes sic recipiens. Idèmq; universaliter dicendum de recipiente furem, vel damnificantem materialiter tantùm, v. g. quatenus homo miser: vel amicus, vel consanguineus est, aut quia domus est communis, quâ omnes adventantes sine discrimine recipi

cipi solent, aut quia recipiens ignorat esse talem &c. tunc enim recipiens non formaliter per se, sed materialiter tantum, & merè per accidens concurreret ad damna, si quæ postea sequantur. 3. Propter eandem rationem Molin. *cit. disp. 732.* Lugo aliique apud Tamburin. *lib. 8. tr. 4. c. 2. §. 4. n. 1.* rectè excusant à culpa & restitutione Advocatos, & Procuratores, qui defendunt fures in iudicio in iis, in quibus ipsimet fures se defendere jure possunt (utpote quando crimen omninò est occultum, vel nondum semiprobatum, aut quando injustè vexantur non servato juris ordine) eos enim defendunt non ut fures formaliter, sed ut homines jus habentes defensionis in prædictis. Quodsi inde damna aliis illata non compensentur, non justè defensionis, sed furis, ad eam compensationem semper obligati, malitiæ imputandum erit.

39 *Nec obstat denique*, quòd ejusmodi fures sic benignè recepti, & defensi, postea probabiliter redituri sint ad nova latrocinia, nec ablata reddituri: hoc enim ut modo dictum, ipsis imputabitur, non sic misericorditer receptantibus, vel justè defendentibus merè materialiter. Tandem cum ejusmodi receptatio sit actio merè indifferens de se, omnino poterit admittere causam excusantem à culpa, & restitutionis debito, utpote metum mortis, vel alterius mali proportionaliter, ut iterum in simili dicam §: *seq.* Qua ratione ipse excusare coactus sum caupones in hospitiiis solitariis ita recipientes latrones ob metum incendii domus sibi incussum, & alicubi etiam factum.

§. VII.

Participans.

Sexta Persona, & causa positivè cooperans ad in-
justam damnificationem proximi est *participans*, non tantum in ipsa re injustè ablata, vel detenta, ut qui cum alio fure immediatè furatur, prædàmque partitur, talis enim ut causa principalis, vel saltem partialis damni ratione injustæ acceptionis tenetur ad restitutionem pro rata sua, & non ut cooperans, vel ratione cooperationis, nisi ita cooperetur alteri, ut sine ipso alter damnum inferre non potuisset, vel ausus non fuisset, tunc enim tenebitur etiam ut cooperans in solidum, in defectum alterius sed intelligitur *Participans* in actione injusta damnificante alterum, hoc est omnis, qui quocunque auxilio, vel consilio præstito alteri ad damnum inferendum formaliter cooperatur. talis utique ad restitutionem damni secuti obligatus fit, quia talis solus ex causis cooperantibus directè, & physicè cooperatur ad damnum injustè inferendum. Ut, qui furem juvat fores effringere, scalam applicat, & tenet, vigilem, vel exploratorem agit, aut solum comitatur animi agendi causâ. Item faber ferrarius subministrans clavem, præsertim universalem ad fundandum, qui etiam proinde pœnis furti plectuntur, ut patet variis legibus ff. de furtis: quo spectant factores usurariorum, tabelliones, conficientes instrumenta usurarum in gratiam usurarii. Ut ex communi notat Molina disp. 734.

Veruntamen aliqua distinctio hîc adhibenda est. ¶

Qui

Qui enim participat cum injustè damnificante in actione intrinsecè mala contra justitiam inexcusabiliter peccat, & semper tenebitur ad restitutionem. Ut qui juvat ad ipsam occisionem, vulnerationem, effractionem, ablationem, vel asportationem rei alienæ. At verò, qui participat in actione secundum naturam suam indifferente, & non ex natura sua intrinseca, sed solum ex iniqua intentione, & applicatione alterius mala, ut furi asportare, tenere ex gravi metu mortis, mutilationis, atrocis verberationis, aut similis mali; aut ob aliam gravem justamque causam excusari potest & à peccato, & ab onere restitutionis, juxta communem DD. apud cit. Ratio hujus est; quia actionem de se indifferentem ad bonum finem exercere per se licitum est: atqui talis exercet actionem de se indifferentem ad bonum finem, scilicet vitam propriam, vel incolumitatem conservandam: aut aliud grave damnum evadendum: ergo &c. Quod autem eadem actio, vel cooperatio ex iniqua intentione, & usu furis v. g. tendat ad damnum tertii, cooperans habet se metum permissivè, neque enim tenetur cum tam gravi suo incommodo impedire, aut peccatum furis, aut damnum tertii: neque tertius potest esse rationabiliter invitus ob talem cooperationem: sicut enim deberet esse contentus, si ipse damnificans ob tam gravem metum sibi damnum illatum non restitueret, ita sanè multò magis rationabiliter debet esse contentus, quod talis innocens ob tam gravem metum sibi incussum ad damnum suum invitus cooperetur; ergo ex ejusmodi gravi metu, actione de se indif-

Seft. I. indiffe- nec pe- obliga- I. F. bito- dus, p- genda- scilas- quia h- lita da- tur, q- vel ind- repert- intrin- rans te- II. nes, a- vau in- vel pec- non in- do- Turcas- & sarc- la exte- modi- sola ma- stinane- mortis- nos pu- &c. il- sine ex- Tu-

indifferente cooperans ad damnificationem tertiā nec peccat, nec ad compensationem damni illati obligabitur. Et hinc.

I. Excusabitur & à peccato, & à restitutionis debito, qui metu mortis, aut alterius gravis mali coactus, præbet furi claves, vel instrumenta ad effringendas fores, vel arcas: qui domum incendenti scālas tenet, prædam jam ablatam portare juvat &c. quia hæ sunt actiones indifferentes ex sola furis malitia damnificantes tertium. Non item excusantur, qui simili metu adactus ipse fores effringeret, vel incenderet domum, & januas aperiret, vel res repertas foras eijceret &c. tales enim actiones sunt intrinsecè malæ contra justitiam, adeoque iis cooperans teneretur ad restitutionem.

II. Excusantur rustici v. g. qui milites, prædones, aliõsve iniquos possessores ex simili metu juvant in asportandis prædis iniquis, abigendo vaccas vel pecora aliena &c.: gravi enim metu excusati non inferunt domino injuriam, formaliter loquendo. Similiter excusantur Christiani captivi apud Turcas v. g. contra Christianos remigantes, arma & sarcinas asportantes, fossas agentes, propugnacula extruentes &c. ob similem metum coacti; ejusmodi enim actiones de se indifferentes sunt, & ex sola malitia Turcarum ad Christianorum damna destinantur. Non autem excusarentur etiam metu mortis ab ipsis Turcis inferendæ, contra Christianos pugnantes, tormenta explodentes, occidentes &c. istæ enim actiones intrinsecè malæ sunt, nullo sine excusabiles.

44 III. Universaliter & à peccato, & à restitutione excusantur, qui ex quacunque rationabili causa solum materialiter cooperantur alteri ad actiones injustas, & damnum tertio inferendum, quod iis etiam non cooperantibus, adhuc tamen inferretur; v.g. famulus usurarii jussu domini pecuniam numerans non enim cooperatur formaliter ad usuram, vel pactum usurarium, sed solum materialiter ad mutuum usurarium, & etiam secluso auxilio famuli adhuc facile à domino numeraretur, ut observat *Paludanus* apud *Laym.* citatus. Item ancilla domine suæ vocanti auxilium ferens in asportanda cista furtiva, quam etiam sine ejus ope auferret, & furaretur. Item si furi ascendenti scalas teneas, quam etiam nemine tenente ascenderet, & his similia. Ex communi DD. *Nav. Molin. Less.* alij cum *Laym.* l. 3. tract. 2. c. 5. n. 5. & 6.

45 IV. Secus dicendum, quando tale damnum absque tuo auxilio à fure v. g. inferri non posset: tunc enim tu adjuvans restituendi obligationem non effugies, esto etiam, quod si tu non juvares, alius non deesset, à quo juvaretur, ut cum aliis recte notat *Laym cit.* & in simili jam sæpius notavimus. Sed de his universalius in materia de scandalo, ubi de cooperatione ad peccatum alterius.

§. VIII.

Mutus, non obstans, non manifestans.

46 **S**unt tres reliquæ personæ, & causæ negativè tantum cooperantes ad damnificationem alterius, aliquali, etsi modico discrimine inter se differentes; Nam

Set. 1. De cooperantibus ad damnificationem. 259

Nam *Mutus* dicitur, qui cum posset, & deberet, verbo vel si gnō non impedit, scilicet non loquitur, non prohibet, non clamat, non scribit, vel monet ante damnum factum ad illud impediendum: idque sive respectu illius damnificantis, sive respectu tertij damnificandi.

Non obstant dicitur, qui cum possit, & debeat ipso facto, non impedit, scilicet non defendit, non repellit, non custodit, aut alia actione non avertit damnum, cum defacto infertur.

Non manifestans dicitur, qui post damnum jam illatum non revelat damnificantem, vel non admonet damnificatum in ordine ad damni illati compensationem, vel rei ablatae recuperationem, aut etiam post iudicis edictum ad criminis vindictam; omnes ergo hæ tres causæ comprehendi possunt uno nomine *non impediens* damnum injustum proximi.

Dupliciter autem potest quis obligari ad impediendum damnum alterius. 1. Generaliter ex Charitate tantum. 2. Specialiter, & ex iustitia. Generaliter, & ex Charitate omnis Christianus tenetur impedire damnum proximi, quando commodè potest; nimirum sine graviore, æquali, vel quovis notabili proprio suo periculo, damno vel incommodo, juxta communem doctrinam *in materia de Charitate*. Nam proprius actus, & obligatio Charitatis est proximo benè velle interiùs, & cum necessitas postulat, etiam benefacere exteriùs, & consequenter etiam quodvis ejus malum, vel damnum avertere, & impedire quoad commodè fieri potest.

Specialiter, & ex iustitia obligantur impedire proximi damnum ij tantum, qui vel ex officio, vel contractu antecedente aliorum saluti, & indemnitati studere debent, ut sunt comnes Magistratus, Senatores, Consilarii, Advocati, Medici, Custodes, Administratores, Curatores, Famuli &c. omnesque mercede conducti ad res alterius custodiendas, vel procurandum alterius indemnitatem. Jam quaeritur, quandonam ejusmodi non impediens damnum proximi, obligentur ad restitutionem? Contra *Cajetanum, Richardum, Majorem, &* alios quosdam universaliter omnes culpabiliter non impediens damnum proximi ad restitutionem obligantes diximus in Assertionem: *Quando ex Iustitia tenebantur impedire.* Esto ergo

REGULA GENERALIS.

Illi omnes, & soli non impediens damnum alterius, qui ex iustitia, scilicet ex officio, vel contractu obligati erant impedire, obligantur ad damni secuti compensationem; non autem illi, qui solum ex Charitate tenebantur. Ita communis DD. cum S. Thoma 2.2. q. 62. a. 7. Navar. Molina disp. 737. n. 4. Less. Laym. cit. c. 5. n. 7. Lugo disp. 19. n. 9. Ratio jam supra data est: Quia obligatio restituendi oritur solum ex violatione iustitiæ commutativæ, quando nimirum alteri aliquid ablatum, vel negatum est, quod jam fuit ipsius, seu ad quod actuale aliquod jus habebat: atqui quando aliquis obligatus ex Charitate tantum, omittit impedire damnum alterius, non omittit aliquid ipsius, seu ad quod alter

Señ. 1. De cooperantibus ad damnificationem. 261

Jus habebat : nullum enim in me jus habet, ut tenear
res ejus custodire, licet ego debitum morale & stri-
ctum charitatis habeam, ut patet : ille autem om-
nis & solus, qui ex justitia, scilicet officio, vel con-
tractu obligatus, omittit impedire damnū alterius,
verè omittit aliquid, quod fuit alterius, seu ad quod
alter jus habet : nam vi officij, vel contractūs initi,
alter verum jus habet, sicut & ego debitum non
morale tantum, sed legale habeo, ut tenear impedi-
re damnum illius : ergò iste tantum contrahit obli-
gationem restituendi, seu compensandi damnum à
se non impeditum, qui ex justitia tenebatur impedi-
re, non autem ille, qui ex Charitate solum obliga-
tus erat, v. g. Si sis custos vineæ à Magistratu con-
stitutus, vel pactò pretiò conductus, contrahis obli-
gationem compensandi damnum, si verbo, vel fa-
cto non impedias fures : at verò si non sis custos,
sed vicinus tantum v. g. peccas quidem non impedi-
endo damna, cum facile posses ; quia solum ta-
men peccas contra Charitatem, onus restitutionis
minimè contrahes. Sed explico utrumque obliga-
tum seorsim quoad specialia.

Obligati impedire ex Charitate tantum.

Non obligantur ad damni non impediti com-
pensationem, etsi facile, imò facillimè, absq;
gravi, imò sine ullo suo incommodo impedire pos-
sent, ideòque non impediendo mortaliter contra
Charitatem peccarint. Nam si sine gravi suo dam-
no, vel periculo impedire nequeant, etiam à peccato
contra Charitatem excusari communis est doctri-
na

na in materia de Charitate. Itaque maxima illa (omnem teneri ad restitutionem, qui est vera causa moralis alicujus damni proximo illati) vera est universaliter, si sit causa positiva per commissionem damni alterius: at non est verum universaliter, si sit tantum causa negativa, & per omissionem impediendi damnum alterius: tunc enim obligatio restituendi sequetur obligationem præhabitam impediendi: obligatio autem restituendi sequitur tantum obligationem justitiæ, & non solius Charitatis, ut dictum est: ergo causa moralis negativè tantum concurrens ad damnum proximi, tunc tantum contrahit obligationem restituendi, quando habuit obligationem justitiæ ad impediendum: non item, quando habet obligationem, & debitum Charitatis tantum. Loca diversa Juris Canonici significantia æquè reum eum, qui damnum non impedit, & qui intulit; ut *cap. non inferenda 23. q. 3. Qui potest prohibere injuriam à socio, & non facit, non est in vitio, quam qui facit injuriam.* Et c. sicut dignum, de homicidio ait *Alexand. III. Qui hominem potuit liberare à morte, & non liberavit, occidit.* Et c. *Pasce, dist. 87.* refertur dignum *D. Ambrosii. Pasce pane morientem, si non pavisti, occidisti.* Hæc, & alia loca intelligenda sunt quantum ad æqualitatem culpæ, non item quoad obligationem restituendi, nisi respectu personarum, qui ex justitia tenebantur ejusmodi mala impedire. Aliquot nunc dubia supersunt.

§2 I. Quid si talis ex Charitate tantum est obligatus impedire, studiosè negativè habeat, non impedi-

diat, sed permittat inferri damnum proximo ex mera malitia, odio, vindicta erga ipsum? R. Hunc adhuc non obligari ad compensationem damni illati. Quia odium non est causa restitutionis, sed iniustitia commissa: hinc autem nulla est iniustitia commissa, quia nulla fuit obligatio impediendi ex iustitia: ergo &c. Deinde obligatio restitutionis sequitur causam externam damni: hinc autem nulla est causa damni; nam solus malignus affectus internus causa damni externi esse nequit: silentium autem seu omissio auxilij, cum sit quid merè negativum, causa damni positivè esse non potest. At, quid si tu alterum sic ex Charitate obligatum, aut sponte sua volentem impedire damnum proximi, v. g. furem, latronem, sicarium, rapturum, vel occisurum repellere, incendium extinguere &c. tu, inquam, impediatur, ne impediatur: peccabisne contra iustitiam cum onere restitutionis? Resp. (conformiter ad dicta Sect. 5. de impediendo alterum à consecutione alicujus boni non debiti ex iustitia) cum distinctione: Si per vim, metum, fraudem, dolo, vel mendaciis ita impediatur volentem impedire, omnino teneberis ad compensationem damni non impediti; secus, si sine vi, vel fraude, solo simplici consilio, suasu, vel hortatu impediatur. Sic Molina disp. 735. n. 4. Less. l. 2. c. 13. Lugo disp. 19. Sect. 3. n. 101. Ratio est: quia vi, vel fraude impediens peccas contra iustitiam, cum proximus habeat jus, ne vi, vel fraude impediatur à consecutione, vel conservatione sui boni. At, si sine vi, vel fraude impediatur, non peccas contra iustitiam, quia nullum

ejus jus violas, cum nec tu, vel aliter volens impedire, nihil ei debeatis ex justitia.

53 II. Quid si tu volens impedire v. g. furem, ne furetur à Petro, ab ipso fure pecuniam accipias, ne impedias, clames, manifestes &c. fiesne obnoxius restitutioni damni illati? Resp. Te ad nullam restitutionem obligari in proposito, (nimirum nisi ex justitia, officio, vel pacto obligatus esses impedire aut si pretium acceptum sit pars furti) (communis DD. *Sot. Navar.* aliique cum Laym. *cit. c. n. 9. Tamb. l. 8. tract. 4. c. 2. §. 6. n. 5.* Ratio patet ex dictis: Quia acceptio pretii tibi dati à fure, non te magis obligat ad impediendum damnum proximi, quam antea obligabaris: ergo si antea non obligabaris, nec ex justitia obligaberis postea: & consequenter, quia non peccas contra justitiam, etiam sumpto pretio non impediens, sed contra Charitatem tantum, nullam contrahes obligationem restitutionis.

54 III. At, quid si tu accipiens pretium, tua promissione tacendi furem animosiores reddas, qui alias ex timore tui impedimenti absterritus fuisset à furando: Resp. Tunc te obligari ad restitutionem damni tanquam veram causam participantem, seu adjuvantem ad furtum, affirmant communius DD. *Petrus Navar. l. 3. c. 4. n. 132. Less. cit. dub. 10. n. 68. Laym. & alij cit.* ac omnino probabilius. Negat tamen *Tamburinus* modò *cit. n. 6.* hac ratione: Quia quod tunc fur reddatur animosior, non ex tua aliqua positiva actione oritur, sed solum ex omissione negativa, quæ ommissio non reddit ex se animo-

animosiorum furem, sed ipse utitur hac omissione tua ad maiorem suam securitatem in furando: ideoque tu non poteris ceteri causa positiva cooperans vel participans ad damnum, quamvis accepto pretio promittas non impedire. Non audeo hanc opinionem, vel sententiam damnare, sed consideranti relinquo.

IV. Denique: Quid eo casu obligeris furi pretio danti, colliges ex dicendis in septimo Præcepto, ubi de acceptis ob turpem causam fufius. Hic breviter habes: Si pecunia hæc data fuit non liberali animo donandi, sed cum pacto obligandi te, ne impedias, clames, manifestes &c. (sive ex Charitate, sive ex iustitia obligeris impedire) equidem ante impletum opus, quando res adhuc est integra, id est, si adhuc potes impedire damnum, vel facere, ut damnum illatum refartiat, v. g. res ablata recuperetur, teneberis omnino rescindere pactum illud improbum, pretioque furi restituto, damnum impedire. Post impletum autem opus, & damnum iam illatum, quod amplius impedire nequis, iam acceptæ pecuniæ dominium acquiris, adeoque furi restituere non teneberis, vendidisti enim illi operam tuam ipsi utilem, ac pretio æstimabilem, scilicet omissionem impediendi, quam omissionem poteris ponere, vel non ponere, & fortè non sine periculo suo posuisti, juxta latius dicenda ibidem.

Obligati ex iustitia impedire.

Tenetur compensare damnum à se non impositum: idque non tantum ex dolo, vel malitia,

R 5

tia,

tia, si quis scilicet sciens, & volens ex industria, ac
 animo nocendi non impediatur, sed etiam ex culpa la-
 ta, & gravi Theologica, *secundum omnes*; & secun-
 dum communem sententiam etiam ex culpa levi,
 quando officium, vel contractus obligans ad im-
 pediendum, cedit etiam in commodum ipsius im-
 pedire obligati, quippe inde salarium vel proventus
 habentis: quamvis hic suo sensu etiam rectè dica-
 tur teneri ex culpa lata tantum, scilicet respectivè
 non absolutè: hoc est, ex tali culpa, quæ licet ab-
 solutè in se, & respectu aliorum levis sit, respectu
 tamen eorum, qui ex officio, vel contractu; maxime
 lucrativo, obligantur impedire damna aliorum, re-
 verà culpa gravis, & lata censeri debeat: ut optime
 explicat Lugo *disp. 8. sect. 9.* Interim maneat pro-
 babilis Sententia allata *suprà sect. 6. §. 4. & 5.* Ni-
 mirum non incurri obligationem sub mortali, nisi
 adsit culpa Theologica gravis, & mortalis. Cæte-
 rum etiam tales ex justitia, officio, vel pacto obli-
 gatos impedire damna aliorum, & à culpa gravi, &
 ab onere restitutionis excusari, si non impediatur
 propter periculum gravis damni proprii majoris,
 vel æqualis, (uti certè est jactura gravis rei fami-
 liaris, famæ, vel honoris, & maxime vitæ) rectè
 monent post alios Molina *disp. 735. n. 1.* Tamb-
ert. Ratio est: quia ordinariè cum tanto onere hæc
 officia non assumuntur, nec pacta ineuntur; nisi
 quid amplius speciale pactum exposcat, ut in milite
 tempore belli, & Parocho tempore pestis, vel sub-
 versionis ovium: item pactum assecurationis. Jam
 pro praxi frequentissima percurramus breviter ca-
 sus particulares.

I. Principes, Magistratus, Gubernatores &c. 57
 quibus ex officio incumbit procurare tranquillitatem, & indemnitatem civium, tenentur ad restitutionem omnium damnorum suâ culpâ, & negligentia secutorum: ut si non impediunt damna à teris latronibus, aliisque perniciosis, illata subditis. Item Assessores, Canonici, Consilarii, vel tacendo, vel se absentando, cum possent, non impediunt iniquam constitutionem, electionem &c. Item Tutores, Curatores, Administratores bonorum, non impediunt damna pupillis, minorennibus, Ecclesiis &c. provenientia; omnia juxta communem DD. cum S. Thoma 2. 2. q. 62. a 7. Item famuli domestici, quibus cura specialis domûs, aut rei familiaris commissa, vel demandata est: eo ipso ex officio, adeoque ex justitia, & sub onere restitutionis tenentur impedire damna, furta &c. sive ab extraneis sive à conservis, vel condomesticis inferenda: juxta communissimam apud *mox citandos*. Cujusmodi sunt domûs Præfecti, Oeconomi, Coqui, Cellarii Granarii, & quivis, cui committitur cura loci, horrei &c. is qui Dominum comitatur quoad res, quas secum fert: is, cui datur clavis loci servanda, ubi res servantur. Et benè observat Lugo *mox citandos*, eo ipso, quo famulo, vel ancillæ Dominus, vel Domina tradit clavem ad apportandum aliquid ex loco clauso, cubiculo, cista, armario, cellaria, simul iis tacitè committi custodiam loci, & rerum ibi servandarum, sic, ut ex justitia, & cum onere restitutionis teneantur impedire furta vel damna inferenda, etiam à domesticis. Quod tamen quoad

quoad quantitatem intelligendum, juxta alibi dicenda de furtis domesticorum. Alii autem famuli, vel ancillæ, quibus ejusmodi cura demandata non est, adhuc videntur obligati impedire damna dominorum à furibus, vel personis extraneis inferenda, cum iis hoc ipso, quo in familiam suscipiuntur, custodia domûs aliquo modo incumbat, ut ab extraneorum injuriis defendatur: adeoque obligabuntur ad restitutionem damnorum sub gravi culpa, vel dolo non impeditorum: ut contra *Molinam, Azorium, Bonacinnam*, & alios rectius docent *Pet. Navar. Less.* aliisque *cit.* *Lugo disp. 19. sect. 3.* consentiente *Laym. lib. 3. tract. 4. c. 5. n. 7.* Obligabuntur ergo solum ad restitutionem, si non impediunt fures extraneos, seu damna ab extraneis inferenda: non item, si non impediunt furta domesticorum, vel conservorum; hos enim, si facile possint, & non impediunt, peccabunt solum contra Charitatem. Quod si tamen servus videat conservum convasare res Domini, ut noctu cum illis aufugiat, tunc obligari quemlibet ex justitia impedire, eo quod tunc ille, qui fugam parat, censeatur ut extraneus, docet *Lugo hic cit. n. 106. fine.*

§ 8 II. Custodes urbium, pagorum, agrorum, vinearum, sylvarum, fluminum, piscinarum, gabelarum &c. per negligentiam gravem damnum inferri permittentes, aut fures, vel defraudatores, aut damna inferentes, non manifestentes obligantur ad compensationem damnorum inde directè secutorum parti læsæ, juxta communissimam. *Mol. disp. 739. n. 5.* *Lugo t. 2. de justit. disp. 37. sect. 9.* alii apud

apud ipsos. At quid de poena, vel de mulcta, quam reus solveret, si revelatus judici fuisset? Probabilissimum est, illos solos custodes, qui non sunt etiam iudices, seu potestatem habentes exigendi ejusmodi poenas, si transgressores vel solum non impediunt, vel inquirere, ac deprehendere negligant, aut deprehensos non manifestent ad poenam debitam, illos non teneri ad restitutionem ejusmodi poenarum, seu mulctarum. Ita Sylvest. *verb. restitutio. 3. q. 5. dub. 7.* Nav. aliisque citatis Diana *p. 3. tract. 5. resolut. 64.* & Tamb. *lib. 8. tract. 4. c. 2. §. 6. n. 12.* Ratio est: Quia ejusmodi poena, seu mulctæ non debentur nisi post judicis sententiam, antequam nullum jus acquisitum est Domino, vel Fisco: ergo quomodocunque sententia impedita sit, nihil debebunt illi custodes non manifestantes: nam ipsorum officium directè non est Dominum, vel Fiscum mulctis augere, sed solum damna avertere, ad quorum proinde tantum compensationem, si sua incuriâ acciderunt, obligabuntur.

At quid de ipso Judice, vel exactore ejusmodi poenarum, seu mulctarum pecuniariarum, si illas exigere, sed ad eas condemnare negligant reos, jam deprehensos, manifestatos, vel convictos? Eos obligari ad restitutionem illarum mulctarum Domino, vel Fisco, docet communior, & utique veterior Sententia DD. Salonijs, Mol. Joan. Medina P. Nav. alii cum Laym. *cit. c. 5. n. 7.* Ratio urgens est: Quia tunc Domino, vel Fisco jam jus propinquum ad illam mulctam acquisitum est; idque Judex, vel Officialis, Exactor ex officio exequi

te-

tenetur: ergo si negligat, contra justitiam delinquit, & onus restitutionis loco reorum subibit. Contra tamen nec illos obligari ad illas compensandas multas, docent. *Less. Sanch. Vasq. Tannerus*, aliisque citt. *Diana p. 3. tr. 6. resolut. 35.* & *Lugo. disp. 37. Sect. 8. n. 97.* nec improbabiliter. Nam ratio ante paulò data de custodibus adhuc videtur urgere: quia reverà ante sententiam nullum jus ad illas multas Domino, vel Fisco acquisitum fuit; quam proinde sententiam saltem post factum tutò in Confessionali sequitur Confessarius.

60 III. Insuper ipsemet reus de damno illato accusatus, & juridicè interrogatus, si crimen neget, & non fateatur veritatem, manet quidem obligatus ad resarcienda damna antea illata parti læsæ, & quæ ex negata veritate defacto ei eveniunt: at verò non contrahit obligationem solvendi multas Judici, vel Fisco, aut ipsi parti læsæ applicandas per sententiam Judicis, quas per negationem veritatis effugit: ut contra *Molinam* docent *Nav. Azorius, Vasquez*, aliisque citt. *Tannerus hic q. 6. dub. 2. n. 76.* Ratio est: quia reus per Judicem interrogatus tenetur fateri veritatem solùm ex obedientia, & ex justitia legali, seu ratione juris, quod *Comunitas*, & ejus nomine *Judex* habet ad publicam correctionem criminum boni communis causâ, ut ipsi crimina manifestentur secundùm ordinem juris: ex justitiæ autem legalis violatione non oritur obligatio restitutionis, ut suo loco vidimus. Non autem tenetur fateri reus veritatem ex justitia commutativa, seu ratione juris alicujus, quod haberet ille, cui

mul-

multa pecuniaria applicanda erat: reus enim ex
iustitia commutativa solum tenetur compensare
damna à se illata; non autem procurare commo-
dum Fisci, vel alterius partis: ergo negando veri-
tatem multam subterfugiens, nulli infert injuri-
am, vel damnum, consequenter ad nullam resti-
tutionem obligatus erit in conscientia ante aliam
iudicis sententiam.

Quoad testem autem à Judice vocatum, & in-
terrogatum de damno ab altero illato, ita pro nunc
breviter distinguendum. Si quidem falsum testi-
monium dicat cum damno innocentis, liquidum
est, eum ad compensationem damni obligari. Si ve-
ro solum fugâ, silentio, vel tergiversatione declinet,
& dissimulet, veritatem celet, non obligabitur ad com-
pensationem damni ex intermissione sui testimonii
parti innocenti vel læsæ, vel nocenti consecuti.
Ex communi *Molina, Less.* aliisque cit. *Laym.*
idem c. 5. n. 7. in fine. Ratio est: quia talis falsum
dicendo cum damno tertii liquido peccat contra ju-
stitiam commutativam, ideoque onus restitutionis
incurrit: at verò veritatem solum dissimulando,
vel tacendo non peccat contra justitiam commutati-
vam, cum pars læsa, vel innocens nullum habeat
ius cogendi ipsum ad exprimendam veritatem: sed
solum peccat contra Charitatem erga innocentem,
contra obedientiam erga Superiorem, vel Judicem
interrogantem, & ad summum contra justitiam
legalem, contra Communitatem, quorum nul-
lum inducit obligationem restituendi: ergo &c.
Tutior quidem, non tamen æquè probabilis est op-
posi-

posita Sententia, Nav. c. 25. n. 41. Tolet lib. 5. c. 31. Soti, Rebolli, Reginaldi, & aliorum satis communiter talem adhuc obligantium ad restitutionem.

62 IV. De Confessario sive curato, sive non curato, non impediente in pœnitentibus damna alicujus tertii, v. g. per injustum contractum, vel omissionem restitutionis, ita distinguendum est. Si quidam positivè consulat, suadeat, vel doceat, sive ex malitia, vel ignorantia crassa, restitutionem non esse faciendam, cum tamen facienda sit; vel contractum aliquem justum esse, cum tamen reverâ injustus, vel usurarius sit &c. omninò tenebitur ad compensationem damni secuti tertio, quippè ad quod positivè cooperatus est: sed hoc in defectum ipsius pœnitentis, quem prius de errore monere debet, & si ipse possit, & velit restituere, liberabitur Confessarius, *secundùm omnes*. Quòd si verò solum negativè se habeat, dissimulans, vel non injungens pœnitenti restitutionem faciendam ex quacunque causâ, negligentia, oblivione, ignorantia, verecundia, metu, vel etiam malitia, probabiliùs, & verius est, ipsum ad nullam teneri restitutionem. Ita contra Nav. Angelum, Rosellam, & alios docent Valentia, Less. Sa, Faber, aliisque citt. Tannerus cit. 4. 6. dub. 2. n. 65. Laym. Ratio est: Quia administratio Sacramenti pœnitentiæ directè solum obligat Confessarium ad procurandum bonum spirituale pœnitentis, idque ex justitia vi officii, & muneris sui; non autem ad procurandum bonum temporale tertii; neque etiam illi cum aliis tertiis personis in ordine ad sua debita temporalia consequenda, vel

damna

damna impedienda expressa, vel tacita conventio, vel pactum intercedit; ergo respectu illorum aliorum non obligatur ex iustitia, sed solum ex Charitate, consequenter non incurret obligationem compensandi damna in confessione poenitentis non impediatur. Nota tamen, si poenitens Confessarium interroget, an tali casu v. g. sit restitutio facienda, ejusque silentium, vel dissimulationem pro responso negativo habeat, sicque restitutionem debitam omittat, omnino censetur Confessarius tacite consulere, adeoque cooperans positivè ad damnum tertii, ideoque juxta prædicta restitutioni obnoxius.

§. IX.

Idem secundum proportionem influxus, seu causalitatis in damnificando.

Ta nimirum tenentur restituere causæ cooperantes ad injustam damnificationem alterius secundum proportionem influxus, seu causalitatis in damnificando, ut quæ totum damnum sua causalitate vel influxu attigerunt, teneantur restituere in solidum, hoc est, totum damnum illatum compensare; singulæ tamen in defectu aliorum, si nimirum alii non solvant suas partes: quæ verò non totius damni causa fuerunt, sed partis tantum, teneantur compensare pro rata sua, seu pro parte damni à se dati tantum. Hæc est regula generalis & mensura restitutionis à causis cooperantibus faciendæ apud DD. Ratio autem patet: Quia tota radix restitutionis ex delicto est causalitas, seu cooperatio ad damnum injustum alterius: tanta ergo erit obligatio

tio restituendi, quanta fuit causalitas, vel influxus in damnum, scilicet respectivè totalis, vel partialis. Et hinc pono claras regulas speciales.

64 *Prima Regula:* Causa cooperans totalitate causæ, quæ scilicet causat totum damnum, tenetur quoque compensare totum damnum in solidum: nisi minus certum, & notum ex terminis. Potest autem quis dupliciter esse causa totius damni. 1. Sic, ut ipse solus per se, & sine alterius auxilio, vel concursu totum damnum inferat, & sic eo ipso non erit causa cooperans, sed simpliciter totalis, ac principalis, atque ad restitutionem totius damni obligari, & pueris, & rusticis notum est. 2. Sic, ut defacto quidem cum alterius auxilio damnum inferat, ita tamen, ut etiam sine alterius adminiculo, totum damnum ab ipso solo fieret: ut si duo hominem occidentes singuli lethale vulnus infligant: Si duo consulant furtum, ita ut uniuscujusque consilium solum sufficeret, & sufficienter moveret: si duo onus furtivum asportent commoditatis gratiâ, quilibet tamen solus etiam asportaret &c. Et sic certum est, singulos teneri ad compensandum totum damnum in solidum,posito, quòd alter suam partem nequeat, vel non velit restituere, quia quilibet est vera causa totius damni. Nec de hoc ulla est controversia.

65 *Secunda Regula:* Causa cooperans partialitate effectûs tantum, quæ scilicet solum per se partem damni causat, absque ullo influxu, vel dependentia ad alias causas fortè etiam concurrentes ad damnum, tenetur solum restituere pro rata parte sua, non

non autem pro eo, quod alii, quamvis eodem tem-
pore, loco, vel occasione, intulerunt, v. g. Ingre-
deris vineam uvas rapturus, vel carpturus, eodem
tempore alii, absque tamen omni tuo consensu, vel
concurso, eandem ingrediuntur, & auferunt; es
causa damni partialitate effectus tantum, ideoque
pro tua tantum parte restituere obligaris. Item plu-
res ex domini dolo exhaurientibus, vel de pe-
ccatis furantibus, si ut superveniens etiam parum,
vel malum fureris; peccabis pro ratione materiae
mortaliter, vel venialiter, neque plus restituere te-
beris, quam accepisti: quia nullo modo fuisti
causa influens in totum damnum ab aliis aggrega-
tum, sed solum quoad partem tuam. Communis
DD. cum Molina *disp.* 734. Lugo *disp.* 16. *Sect.* 3.
§. 2. Sylv. *verb. restit.* q. 6. Laym. *cit.* c. 6. n. 1.
alii apud ipsos, & specialius probabitur in septimo
precepto.

Regula tertia: Causa cooperans partialitate cau- 60
se tantum, quae scilicet defacto quidem influit cum
aliis in totum damnum consilio, vel auxilio ita ta-
men, ut sine ejus cooperatione, vel concursu, à re-
liquis defacto cooperantibus absque alia nova causa
superaddita, adhuc poneretur totus effectus, seu to-
tum damnum inferretur: tunc illa, & quaelibet rur-
sus solum obligatur ad restitutionem pro parte rata,
sive tantum, quantum ipsa suo concursu, judicio
prudens aestimando, damnum intulit. Ita expres-
se pluribus citatis Lugo *tom.* I. *de just. disp.* 19.
Sect. 2. n. 81. Dicastillus *lib.* 2. *de restit. rr.* 2.
disp. 4. *dub.* 2. Tamb. *cit. lib.* 8. *rr.* 4. c. 2. §. 8.
n. 5.

n. 5. Atque hoc sensu vera est sententia *Navarræ Angeli, Sylv.* aliorum cum *Lessio cit. l. 2. c. 1. dub. 4. n. 37.* qui absolute docent, quando plures causæ non principales concurrunt ad idem damnatum injustum, v. g. in bello injusto gregarii milites, singulos teneri ad partem pro rata sua. *Ratio.* Quia cum tota radix obligationis restituendi ex delicto sit causalitas, seu influxus in damnatum, non debet esse major obligatio, quàm sit influxus in damnatum: ergo qui solum partialiter, & diminutè concurret, & influit ad damnatum, etiam sine suo concursu secururum, etiam partialiter, & diminutè solum restituere obligabitur: neque est rationabile, ut ex partiali, & diminuta cooperatione tenearis ad restituendum totum. Sicut enim, qui partialiter concurret partialitate effectus, v. g. auferens decem, aliis auferentibus nonaginta, licet concurret ad totum damnatum, quia tamen partem solum damni causat, partem solum restituere teneatur, etsi sine suo concursu totum damnatum, v. g. centum, non esset illatum à cæteris, sed nonaginta tantum: ita sanè à fortiori, qui partialiter concurret partialitate causalitatis ad totum damnatum, quod tamen totum damnatum sine ejus concursu adhuc illatum fuisset, à reliquis causis, non ad totum, sed ad partem tantum damni suæ causalitati proportionatè compensandam tenebitur. Unde quando plures consulunt, vel hortantur ad damnatum injustum, ita tamen, ut quamvis alter defacto omnium consilio, vel hortatu motus fuerit, tamen etiam, hoc vel illo, vel quocunque in particulari non consulente ad-

... damnum fuisset illaturus, singuli solum debe-
... pro parte rata, quantum scilicet damnum pru-
... enter judicabitur commensurari ad hujusmodi
... consilium, vel adhortationem. Et idem in simili-
... bus. Vides jam, hanc regulam reipsa coincidere
... cum prima. Intellige autem semper (uti notanter
... dicitur) si totum damnum sine unius concursu adhuc
... illatum fuisset à reliquis de facto cooperantibus sine
... aliqua causa superaddita; quando enim unus ita
... concurrat ad damnum inferendum, ut à reliquis cau-
... sis de facto cooperantibus illatum non fuisset, tene-
... tur ad restitutionem in solidum, nihilo obstante,
... quod si ipse non concurrisset, alius non defuisset,
... qui loco ejus concurreret: quia ille de facto jam ve-
... ra fuit causa totius damni illati, *juxta dicta ita su-
... perius*. Unde jam supra notatum est, eum qui in
... consilio damno alteri suffragium suum dat cum
... prioribus intra numerum requisitum ad decisio-
... nem; teneri ad totum damnum inde secutum: quia
... una cum suo suffragio impleto numero, jam effica-
... citer damnum illatum fuit, quod ab illo numero de-
... facto suffragante, sine suo suffragio inferri non
... potuisset: nihilo obstante, quod si ipse suffragatus
... non esset, alio ex sequentibus id ipsum suffragante,
... adhuc eadem sententia lata, & damnum illatum fu-
... erit. Quod etiam resolvit *Lugo cit.*

Quarta Regula: Causa cooperans partialitate
... quidem, eo quod sola, sine concursu aliorum,
... damnum non causaret, at simul totalitate effectus,
... scilicet, ut sine illius concursu, vel influxu totum
... damnum non fieret à reliquis, omnino obligatur ad

278 Tract. IV. Prelim. ad Precepta 2. Tab. Cap. III.
restitutionem totius damni in solidum, posito ni-
mirum, quod alii cooperantes suas partes restituti-
onis contribuere non possent, vel non vellent. Sic
expressè Authores supra cit. Atque hoc sensu vera
est Sententia DD. *Cajetani, Medina, Soti, Lopez*
aliorum, qui absolute, & indistinctè asserunt, quo-
tius causa cooperans influit in totum effectum, seu
dammum, teneri ad restitutionem in solidum. Et
colligitur ex *L. 21. §. 9. ff. De furtis*. Ubi dicitur
Quando plures portant pondus aliquod, quod nullo
lus per se portare sufficeret, tunc omnes teneri in
solidum ad restitutionem ex actione furti. Ratio
est: Quia obligatio restitutionis, sequitur causale
tatem damni: atqui in proposito, singulæ causæ
partiales, moraliter loquendo, æquivalent totalibus
licet enim singulæ seorsim non ponant, nec possint
ponere totum effectum physicè, moraliter tamen
singulæ eo ipso censentur ponere totum effectum
quia singulæ possent, & deberent impedire totum
effectum subtrahendo suum concursum vel auxi-
lium, sine quo damnum non fieret, nec fieri pos-
set, ut supponitur: si ergo se non subtrahat, vel
non impediat totum, quod certè posset, & deberet,
ipfi imputabitur etiam totum damnum: prout
etiam optimè respondet *Vasq. Opuscul. moral. c. 9.*
dub. 2. n. 35. his verbis: *Dices: Quomodo, si plures
sunt partiales cause, tenentur ad totum? Resp. quia
partiales causa sunt: sed unusquisque est in causa
sa, quare totum fiat; in sua enim voluntate fuit,
ut nihil fieret, si ipse desisteret, cum alius non posset.*
& ideo in solidum tenetur quocumq; partialis causa.

Hæc ille sapienter. E.g. Duo pondus grave surripiunt, quod unus solus nec ferre, nec consequenter surripere posset: singuli sunt causa partialis, & tanquam causa adæquata damni illati, ideòque singuli obligantur in solidum ad totum damnum compensandum, altero rimirum non valente, vel nolente, contribuere: quia quilibet, si se subtraxisset, prout debuit, totum damnum impediisset. Item si requiruntur decem suffragia ad decernendum iniustum damnum, ut novem non sufficiant, omnes decem suffragantes renebuntur in solidum ad compensationem, ob eandem rationem; non autem ulterius obligabitur undecimus, & ceteri; quia hic damnum impedire amplius non potuisset, ut alibi, & supra jam notatum est. Item si duo ingrediuntur ad furandum, ita ut unus sine altero non ingrederetur: si duo ad invicem se animent ad inferendum damnum, neuter solus ausurus &c. uterque in solidum obligabitur, altero non potente, vel nolente compensare suam partem: & ita in similibus innumeris. Imò etiam in causis negativis, seu non impediendis damna, cum ex justitia impedire tenerentur: ut si sint multi famuli, quibus incumbat cura domus, & nemo impediatur furem v. g., cum tamen impedire possent resistendo, clamando &c. omnes obligabuntur in solidum. Sic Lessius, Vasq. *de iur. c. 9. §. 3. dub. ult.* Tamb. *hic c. 2. §. 6. n. 9.* Ratio est: Quia vel singuli seorsim poterant impedire totum damnum, & tunc palam singuli obligantur directè: vel singuli non poterant quidem seorsim, poterant tamen simul adiuti à conservis,

280 *Tract. IV. Prelim. ad Praecepta 2. Tab. Cap. III.*
& tunc rursus obligabuntur: quia quilibet ex iustitia tenebatur advocare, adjuvare, vel animare ceteros ad resistendum, vel repellendum furem: quod si nullus fecit, omnes de danno rei sunt. Sed quid si singuli praevideant, vel credant conservos esse vocatos, non tamen accursuros ad impediendum? Respondet *Tamb.* ibidem, adhuc singulos obligari in solidum: quia cum singuli non clamaverint, singuli fuerunt causa iniusta, unde conservi putarint se non posse solos impedire damnum, & alios conservos non accessuros, & sic defacto damnum non fuit impeditum ex culpa singulorum. Sic ille restet.

68 Ex dictis patet: quid dicendum de militibus in bello iniusto. Certum est ante omnes ad totum damnum illatum compensandum teneri ipsum Principem, vel belli Ducem tanquam causam principalem totius damni secuti. At vero in defectum Ducis, alii milites subditi non tenentur ad restitutionem totius in solidum, sed solum pro parte rata, quantum scilicet quisque sua cooperatione comparatione ceterorum, damnum ipse intulisse, prudenti iudicio censi potest: maxime autem id, quod ex tali bello iniusto ad ipsum pervenit: aut si ipse proprii comodi causa particulare damnum aliquod intulit. Ita communissima *DD. Nav. c. 17. n. 20.* Ubi se ita respondisse profitetur militi secuto Ducem Borbonium in direptione Urbis. *Vasq. de restitut. c. 9. §. 1. dub. n. 36. Less. dub. 4. n. 37. Diana, Lugo, Tamb. cit. §. 8. n. 8.* Ratio supra dicta est: quia singuli milites etsi cooperentur partialiter ad totum damnum, v.g. cladem, expu-

gnationem &c. reverà tamen singuli non sunt causa totius damni; quia de unoquoque seorsim verum est dicere, quod sine ejus concursu adhuc à reliquo exercitu totum damnum illatum fuisset: ergo non tenetur ad compensandum totum damnum, sed partem ratam suæ cooperationi correspondentem tantum. Neque hic sequitur damnum mansurum incompensatum; si enim omnes pro parte rata restituunt, urique totum damnum compensabitur. Neque his adversatur, quòd secundum sacros Canones, & communem sententiam DD. singuli etiam gregarij milites bellantes in bello injusto, factis homicidiis, etiam unico incurrant irregularitatem. Dispar enim est ratio restitutionis, & irregularitatis; quia onus restitutionis nascitur ex ipsa natura damnificationis, & ideo juxta modum damnificationis debet onus illud mensurari; atqui non æquum est, ut quando ego sum causa debilissima alicujus damni (qualis revera est miles quilibet respectu damni à toto exercitu illati) totum damnum restituere teneri. Irregularitas autem est pœna ab Ecclesia illata, ideoque juxta Ecclesiæ regulam mensurari debet: Lex autem Canonica imponit eam pœnam cuicumque, qui quomodocunque sive totalis, sive partialis causa est homicidij injusti, semper enim indecens est; talem in sacris ministrare; homicidia autem fiunt ab exercitu toto, cuius quilibet miles pars est, etsi debilissimè in illa homicidia influens,
 vide Lugo cit. n. 94.

S 5

S. X

Et ordine proportionato causalitati, & cooperationi sue &c. Nimirum

691. **A** Nte omnes primo loco restituere tenetur quomodocunque cooperans, principaliter, vel secundario is, qui ex injusta damnificatione lucrosa aliquid possidet, qui illud ipsum, vel si mala fide absumpsit, ejus valorem unâ cum augmento, fructibus, & interesse, (juxta dicta de possessore malæ fidei) restituere debet. Communis DD. apud *citt. Molina. disp. 718. Vasq. cit. dub. 3. n. 53. Laym. cit. 6. n. 1.* Ratio patet: Quia possidens quomodocunque rem alienam scienter, tenetur restituere ratione ipsius rei acceptæ, quæ est omnium prima & potissima causa restitutionis. Quod si ergo res ablata divisa erat inter partes damnificantes, singuli suas partes habitas contribuere tenebuntur, aut ipsi domino, aut alteri fortè totum restituenti, in foro conscientiæ: etsi in foro externo ei actio non concedatur juxta L. 2. & 3. ff. *De conditionibus ob turpem causam.* Excipe: Nisi de mandato alterius damnum aliquis intulerit, & in pretium, vel mercedem rem alienam, ejusve partem acceperit: nam tunc mandans etiam ante hunc tenetur restituere: quia tunc ipse est causa principalis damni, quæ semper prior est obligata, ut mox videbitur: neque illi tunc exequens aliquid contribuere tenebitur, sed tantum in ejus defectum ipsi domino. Similiter etiam quando principalis, vel ejus cooperans totam rem alienam aliorum cooperatione

ratione ablatam sibi acceptam restituit, nullus fo-
riorum tenebitur ei aliquid restituere : quia tunc
nullus ab eo aliquid accepit, neque aliquid lucri ex
ablatione illa percipit, ut supponitur,

II. Inter causas cooperantes principalis damni-70
cans, censetur mandans, isque ante omnes alios co-
operantes in solidum restituere tenetur, & in defe-
ctum hujus primò executor. Communis. D. Tho-
mas, Less. Layman, Lugo, locis citatis. Ratio est:
Quia actio magis tribuitur agenti principali; quam
exhibenti ministerium, vel secundariò tantum co-
operanti : mandans autem semper est agens princi-
pale, alij omnes secundariò tantum cooperantes :
ergo mandans ante omnes, etiam executorem, resti-
tuere tenetur. Intellige autem semper de mandan-
te cum autoritate, cui nimirum exequens aliquo
modo subjiatur, qualis est dominus, Pater, Super-
ior, respectu servi, filij, subditi &c. nam si alius ju-
beat nulla jubendi autoritate præditus, non erit
propriè præceptum, sed magis consilium : execu-
tor autem præcedit consulentem in debito restitu-
tionis, ut mox patebit. Sic expressè L. 37. ff. ad
*Legem Aquiliam. Liber homo, si jussu alterius inju-
riam dederit, actio erit cum eo, qui jussit, si jus ha-
bit imperandi; quia si non habuit, cum eo erit agen-
dum, qui fecit.* Excipe tamen : Nisi talis absque
autoritate præcipiens metu, vel fraude alterum ad
damnum inferendum inducat, aut exigat, ut in sui
gratiam damnum inferat, quod alioquin non infer-
ret : tunc enim ille censetur author principalis
damni illati, ideoque etiam ante executorem resti-
tioni

284 *Traët. IV. Pralim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. III.*
tutioni obligatus. Denique si damnificantes omnes fuerunt causæ principales, ut si plures communi consensu condixerunt ad furtum, latrocinandum, injustè bellandum &c. tunc singuli ad compensationem totius damni per se primò obligabuntur. *juxta L. Si plures ff. De dolo.* Quia singuli sunt causa totius damni. Quòd si tamen unus totam restitutionem fecit, rursus à reliquis pro rata in foro conscientiaè reperere poterit, ut *n. preced. dictum.* Eodemque modo dicendum, si executor in damno inferendo non solo mandato jubentis, sed etiam ex se motus fuit, suum etiam negotium agens, ut ideò meritò concausa principalis in damno inferendo, & ideò æquè primo restitutioni obnoxius censerì debeat, ut post alios bene observat *Tamb. cit. §. 7. n. 4.*

71 III. Si inter causas cooperantes ad damnum aut nulla adfuit causa principalis mandans, vel cogens, aut si adfuit, in ejus defectum restituere non valentis, vel non volentis, tenetur primo loco restituere executor ante omnes alias causas secundarias cooperantes, utpote consulentem, consentientem, participantem, adjuvantem, non impredientem &c. Communissima apud *citt. Mol. disp. 737. n. 4.* Ratio patet: quia executor est causa immediata, & physica damni illati, ad quod non movetur principaliter, & coactivè, sicut à mandante, sed merè voluntariè inducitur, & adjuvatur ab aliis causis secundariò cooperantibus, scilicet consentiente, consulente &c. Tandem in defectum & mandantis, & exequentis, ultimo loco tenentur restituere reli-

quæ
rum
mò, si
fuit in
compa
satum
propo
minor
vel pri
damnu
operar
solidu
liter a
priori
operar
consul
jans:
tive ta
licet n
comm
ta et
tive e
IV
mand
damnu
execu
tes, l
ipsi d
ejus d
etiam
execu

quæ causæ cooperantes supra enumeratæ : nimirum consulens &c. Et quidem omnes æquè primò, sic comparentur ad se invicem, quia una non influit in aliam, aut agit ex motione alterius; si verò comparentur ad ipsum effectum, seu damnum causatum, servabunt ordinem restituendo secundum proportionem causalitatis, vel influxus majoris, vel minoris in effectum, seu damnum, ita ut illa plus, vel prius restituat, quæ prius, vel magis induxit in damnum secutum. v. g. magis, vel prius movens operantem ad damnum inferendum: idque vel in solidum, vel pro rata, juxta dicta §. *preced.* Generaliter autem inter causas secundarias cooperantes priori, & potiori obligatione tenentur positivè cooperantes ad damnum illatum, scilicet illæ quinque, *consulens, censeñs, palpans, recipiens, participans*: Et tandem in defectum horum, causæ negativè tantum cooperantes, seu non impediens scilicet *mutus, non obstans, non manifestans*: ut ex communi notat *Vasq. Less. Laym. ll. cc.* Ratio clara est: quia sine dubio plus influit in damnum positivè cooperans, quàm non impediens tantum.

IV. Quando causa principalis damni, scilicet mandans, vel in ejus defectum, executor totum damnum illatum compensavit, & restituit, tunc executor, ac reliquæ causæ secundariò cooperantes, liberantur omninò à restituendo, non tantum ipsi damnificato, omnium consensu, cum totum ejus damnum supponatur jam compensatum; sed etiam ipsi principali, qui totum restituit, ita ut is ab execute, vel reliquis causis secundariis nihil exigere

gere possit, nisi aliquid ex damnificatione possiderent, juxta dicta N. I. *Ita communis DD.* Ratio est. Quia executor, aliæque causæ secundariæ solum tenentur restituere in defectum causæ principalis, si nimirum is putetur non restitutus, sive quod non possit, sive quod nolit: ergo ipso restituente, alij ad nihil tenentur etiam ipsi, quia volenti, imò jubenti, cooperantes in damnum, nullam fecerunt injuriam. Econtra verò, si una ex secundariis causis totam damni compensationem fecit, non liberatur causa principalis, in cujus defectum compensatio facta est; sed causa secundaria jus, & actionem acquirit repetendi à principali totum, quod expendit, atque ille expendere debuerat tanquam per se primò obligatus: ac in defectum illius, si restituere non possit, vel nolit, à reliquis concausis repetat pro rata singulorum, juxta communem doctrinam S. Thom. a. 6. ad. 3. & art. 7. ad 2. Scoti 4. d. 15. q. 2. a. 4. meique citati omnes, quos numerosè citant, & sequuntur Mol. *disp.* 737. Less. Lugo, Laym. *cit.* c. 6. n. 3. Ratio patet ab opposito rationi prioris. Eadem ratione, si causæ principali damnificanti debitum restitutionis remittatur, vel condonetur, liberantur simul omnes causæ secundariæ cooperantes; non autem vice versa: juxta communem, Less. *lib.* 2. c. 12. *dist.* 5. Laym. *cit.* Lugo *disp.* 19. *sect.* 5. Ratio est: quia ruente principali, ruit accessorium; non econtra ruente accessorio, etiam principale tollitur: ergo debitum remissum principali censetur simul remissum causis secundariis, & accessoriis; non autem econtra, debitum remissum

causæ secundariæ censetur etiam remissum causæ principali: quippe quæ per se primò obligatur ad restitutionem independentem à causis secundariis, & accessoriis: adeoq; tunc adhuc obligabitur principalis ad restituendum totum, scilicet majorem partem ipsi læso, vel damnificato, & suam partem ipsi, cui debitum remissum est: quia remissio à domino facta est in favorem remissi: reliquæ autem causæ secundariæ, quibus nihil remissum est, casu quo in defectum principalis restituere tenentur, non obligabuntur ad totum, quia debet tolli illa pars, cujus remissionem una cum causa obtinuit: uti ex *Dicastillo* rectè observat *Tamb. l. c.* Eodemq; modo dicendum, si plures æquè primò, & principaliter damnificent, & ad restitutionem obligentur: tunc enim uni condonato debito, non ideò simul condonatur aliis; adeoque reliqui manent obligati, sed similiter non ad totum, sed detracta illa parte, cujus remissio facta est.

SECTIO II.

Cui restituendum?

SUMMARIUM.

- 1. Debita certa, & incerta.
 - 2. Certa debita ordinariè restituenda sunt Domino, nisi rationabilis causa excuset (Quales
 - 3. Usque ad n. 80. enumerantur quatuor.)
 - 4. Aut justo possessori, cui res debita, vel ablata est; nisi rursus rationabilis causa excuset, uti à
 - 5. Usque ad n. 85. in quatuor casibus videbis.
 - 6. Usque ad n. 89. Imò si res restituenda nocitura sit Domino, eam ei non restituere obligatur, saltem ex
- Charitate, 98. Ad